Babos István

A BETEGEK KENETE

teológiai kis-könyvtár

TEOLÓGIAI KISKÖNYVTÁR III/8
Babos István: A betegek kenete

TEOLÓGIAI KISKÖNYVTÁR

Szerkesztőbizottság:

Alszeghy Zoltán (Róma) — Nagy Ferenc (Róma) — Szabó Ferenc (Róma) — Weissmahr Béla (München)

Munkatársak:

Adriányi Gábor (Bonn) — Alszeghy Zoltán (Róma) — András Imre (Bécs) — Babos István (New York) — Balás Dávid (Dallas) — Békés Gellért (Róma) — Békési István (Toronto) — Benkő Antal (Klagenfurt) — Farkasfalvy Dénes (Dallas) — Gajáry Aladár (Chur) — Gánóczy Sándor (Würzburg) — Hardy Gilbert (Dallas) — Henkey Károly (Montréal) — Horváth Tibor (Toronto) — Juhász László (Buffalo) — Kereszty Rókus (Dallas) — Mehrle Tamás (Fribourg) — Mihályi Gilbert (Chicago) — Nagy Ferenc (Róma) — Nemeshegyi Péter (Tokió) — Nemesszeghy Ervin (London) — Őrsy László (Washington) — Őry Miklós (Klagenfurt) — Somfai Béla (Toronto) — Szabó Ferenc (Róma) — Szentmártoni Mihály (Zágráb) — Varga Andor (New York) — Vass György (Innsbruck) — Veszelovszky Albin (Green Bay) — Weissmahr Béla (München)

BABOS ISTVÁN

A betegek kenete

Róma 1978

A Teológiai Kiskönyvtár munkatársai különböző teológiai irányokhoz tartoznak; mindegyik saját módszerét követi, és saját nézeteit fejti ki. A szerkesztőbizottság nem törekszik arra, hogy a közös hit egységével megférő többféleséget elsimítsa, hiszen éppen az eltérő szemléletmódok egymást kiegészítő harmóniája adja meg a mai katolikus hittudomány hű képét.

Tipografia Dario Detti - Via G. Savonarola, 1 - I - 00195 Roma

ELŐSZÓ

A betegek kenete az élni akarás szentsége. Sokan csak akkor gondolnak a betegek kenetére, amikor reménytelennek látszik a helyzetük. Csak a jó egészségnek örvendő hívek tudják ezt a szokást megszüntetni. Azok a hívek, akik egészséges korukban megértik, hogy mi a betegek kenetének célja, és betegség esetén hitvallóan kérik is majd az egyházi elöljáró látogatását. Ez a helyes megértés fogja majd bevezetni a helyes gyakorlatot, és egyben kiirtja azt a régi rossz szokást, amely valóban « utolsó » kenetnek tekintette a szentséget, tehát csak a haldoklóknak szolgáltatta ki.

A két fő szentség, a keresztség és az Eucharisztia teológiájának útját jobban kiépítették, mint a betegek kenetéét. Még a téves tanítások is jobban észrevehetők, és ezért könnyebben kikerülhetők. A betegek kenetének teológiáját az utóbbi időkben újraértelmezték. A katolikus Egyházon belül és kívül sok vitára adott okot a szentség értelmezése. Mi a betegek kenetének célja: testi gyógyulás? bűnbocsánat közlése? vagy az, hogy a végső Isten-látásra előkészítse az embert? Kiknek szól a kenet: a betegeknek vagy a haldoklóknak? Minden irányzatnak akadnak képviselői a teológiai irodalomban.

A kötet keretei nem nyújtanak módot arra, hogy a fent említett problémákat részletesen megvitassuk. Célunk elsősorban az, hogy az Egyház tanítását bemutassuk a ma emberének. Ezért úgy haladunk előre, mint a mocsaras területen járó utas: a kiemelkedő és a lábnak szilárd alapot nyújtó zsombékokon lépdelünk, követve a szentírás és az Egyház hagyománya által megjelölt irányt. Így

az olvasó nem fog elveszni az amúgy is inkább szakembereket érdeklő részletkérdésekben; reméljük, hogy látni fogja a félreértések okát, és kialakítja magának a helyes képet erről a fontos és annyira félreértett szentségről.

Az első rész Jézus és a betegek viszonyát tárgyalja, majd kimutatja, hogy Jézusnak a betegek iránti magatartása folytatódott az Ősegyházban és napjainkban is: egy részt a karizmatikus gyógyításokban, másrészt a szentségi kegyelem közlésében. A második rész rövid történeti áttekintést ad a kenetről, főleg szem előtt tartva annak felvevőjét és kegyelmi hatásait. A harmadik rész az Ősegyház hagyományát új teológiai megvilágításba állítja, és a mai ember igényeihez alkalmazza.

VÁLOGATOTT IRODALOM

Alszeghy, Z. « L'effetto corporale dell'Estrema Unzione »: *Gregorianum* 38 (1957) 385-405.

Babos, I. *A szentségek általában — Keresztség és bérmálás,* Róma 1975.

— *A betegek kenete — Az élniakarás szentsége,* Yonkers 1975.

Botte, B. « L'Onction des Malades »: *La Maison-Dieu* 15 (1948) 91-107.

Bourassa, F. « La grâce sacramentelle de l'onction des malades »: *Sciences Ecclésiastiques* 19 (1967) 33-47; 20 (1968) 31-58.

Chavasse, A. *Étude sur l'onction des infirmes,* Lyon 1942.

Condon, K. « The Sacrament of Healing (Jac. 5,14-15) »: *Sacraments in Scripture,* ed. T. Worden, London 1966.

Cristiani, L. « Découverte d'un texte sur l'Extrême-Onction »: *L'Ami du Clergé* 73 (1963) 490.

Cserháti, J. Dr. *Az Egyház és szentségei,* Pécs 1972.

Cunnane, J. « Recent Writings on the Liturgy of the Sick »: *Furrow* 11 (1960) 607-616.

Didier, J. C. *Le chrétien devant la maladie et la mort,* « Je sais, je crois » 55, Paris 1960.

— « L'Onction des malades et la clause du 'danger de mort' »: *L'Ami du Clergé* 78 (1968) 97.

— « L'Onction des malades dans la théologie contemporaine »: *La Maison-Dieu* 113 (1973) 57-80.

— « L'Onction des malades et le vieillard »: *L'Ami du Clergé* 82 (1972) 329-333.

Dörnyei, Gergye, Csőgl, *A szentségek életértéke,* Budapest 1973.

Funk, F. X. (ed), *Didascalia et Constitutiones Apostolorum,* Paderbornae 1905.

Grillmeier, A. « Das Sakrament der Auferstehung »: *Geist und Leben* 34 (1961) 326-336.

Käsemann, E. « Ministry and Community in the New Testament »: *Essays on New Testament Themes,* London 1968.

Kearns, C. « Christ and the Sick in the New Testament »: *Furrow* 11 (1960) 557-571.

Kern, J. *De Sacramento Extremae Unctionis tractatus dogmaticus,* Ratisbonae 1907.

Knauber, A. Dr., *Pastoral Theology of the Anointing of the Sick,* Collegeville, Minn., 1975.

MacNutt, F. *Healing,* Notre Dame, Ind. 1974.

Murray, P. « The liturgical history of Extreme Unction »: *Studies in Pastoral Liturgy* II, Dublin (1963) 18-38.

Mussner, F. *Der Jakobusbrief,* 1964, Herder Theologisches Kommentar zum Neuen Testament, Band XIII, Faszikel I.

— *The Miracles of Jesus,* Notre Dame, Ind. 1968.

Ortemann, C. « La pastorale des sacrements auprès des malades »: *La Maison-Dieu* 113 (1973) 115-132.

— *Le Sacrement des Malades — Histoire et signification,* Lyon 1971.

Palmer, P. F. « The purpose of Anointing the Sick: A Reappraisal »: *Theol. Studies* 19 (1958) 301-44.

— *Sources of Christian Theology,* Vol. II — Sacraments and Forgiveness, Westminster, Md. 1959.

— « Who can Anoint the Sick? »: *Worship* 48 (1974) 81-92.

Poschmann B. *Penance and the Anointing of the Sick,* Herder, N. Y. 1964.

Rahner, K. « How to receive the Sacraments and mean it »: *Theol. Digest* 19 (1971) 227.

Renati, C. G. *The Recipient of Extreme Unction,* Washington 1961.

Schütz, A. *Dogmatika, a katolikus hitigazságok rendszere,* Budapest 1937, II. 578-590.

Schmaus, M. *Katholische Dogmatik* 4/1, Die Lehre von den Sacramenten (549-571), München 1952.

Sesboüé, B. *L'Onction des malades,* Lyon 1972.

Vorgrimler, H. (ed.) *Commentary on the Documents of Vatican II,* Herder, N. Y. 1967.

Weisweiler, H. « Das Sakrament der Letzten Ölung in den systematischen Werken der ersten Frühscholastik »: *Scholastik* 7 (1932) 321-353; 524-560.

Wilson, H. A. (ed) *Gelasian Sacramentary,* Oxford, 1894.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

AAS *Acta Apostolicae Sedis*

DB H. Denzinger — Cl. Bannwart, *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum.*

LG A II. vatikáni zsinat *Lumen gentium* kezdetű hittani rendelkezése az Egyházról.

Mansi J. D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio.*

MD *La Maison Dieu.*

OUI *A betegek kenete és a lelkipásztori betegellátás szertartása,* Kézirat gyanánt közreadja a Magyar Püspöki Kar, Budapest 1974.

PL Migne, *Patrologia Latina.*

R M. J. Roüet de Journel, *Enchiridion Patristicum.*

SC *Sources Chrétiennes.*

SGTr *Concilium Tridentinum...* ed. Societas Goerresiana.

SM *Sacramentum Mundi,* An Encyclopedia of Theology — ed. by K. Rahner, Herder, N. Y. 1968.

ST S. Thomas Aquinas, *Summa theologiae.*

SCG — *Summa contra gentiles*

SC A II. vatikáni zsinat *Sacrosanctum Concilium* kezdetű hittani rendelkezése a liturgiáról.

TKK *Teológiai Kiskönyvtár.*

A zárójelben idézett személynevek (pl. Cserháti 54) a bibliográfiában szereplő szerzőre és a mű lapszámára utalnak.

ELSŐ RÉSZ

A BETEGSÉG ÉS AZ ÜDVÖSSÉG VISZONYA

1. A BETEGSÉG ÉRTELMEZÉSE RÉGEN ÉS MA

A betegség fogalma

Régen is, ma is a betegség igen általános fogalom volt. Ennek ellenére fontos különbséget látunk a régi és az új fogalom között. Régebben a betegséget « tünetei » szerint osztályozták, ma pedig a betegséget okozó rendellenesség, « kórokozók » szerint. Régebben hideglelés láz, kiütés és hasonló neveken szerepeltek a betegségek. Ma szívbajról, tüdőbajról, májdaganatról és hasonló kórokozókról beszélünk. Ez a fordulat nem is olyan régen történt. G.B. Morgagni (1682-1771) nevéhez fűződik az új módszer, hogy a betegséget okozó (kórtani) rendellenességek szerint osztályozzák magukat a betegségeket. Ez a új módszer a betegség fogalmát kiszélesítette. Régebben csak az volt a beteg, akin a tünetek mutatkoztak. Ma vannak esetek, hogy valaki egészen úgy él és dolgozik, mint egészséges ember, mégis betegnek tartják, mert felfedeztek nála valami rendellenességet. Ennek az a következménye, hogy régebben a beteg és egészséges ember között éles határt lehetett húzni, mert vagy látszottak nála a tünetek, vagy nem. Ma a határ nem annyira éles, mert betegnek számít mindaz, akinél valami rendellenességet fedeztek fel, még akkor is, ha ez a rendellenesség csak a bonyolult műszereket használó orvos előtt ismeretes, és egyelőre semmi rendellenességet nem jelent az ember életében.

Ezek alapján nyilvánvaló, hogy a betegség régebben sokkal gyorsabb lejáratú volt, mint ma. Hirtelen halál is sokkal gyakrabban következett be, mint ma. Amikor a tünetek mutatkoztak, rendszerint igen előrehaladott állapotban volt a betegség, és hamar kioltotta a beteg életét. Ha pedig erős volt a szervezete, akkor a gyógyulás útjára lépett. Ma a szívbajos vagy rákos beteg tudatában van a rendellenességnek, mégis sokáig elél, mert időben kezdik nála a kezelést, és a betegség folyamatát lelassítják.

Régebben a betegek jobbára fiatalok voltak, ma jobbára öregek. Az öregséget egyszerűen nem tekintették betegségnek, és ha valaki egyszer öreg lett, a sok járvány, fizikai munka és más megpróbáltatások úgy megedzették őt, hogy tovább elélt, és — mint mondani szokták — végelgyengülésben, nem pedig betegségben halt meg. A betegség tünetei inkább a fiatalabbakon voltak észlelhetők. Ma az orvostudomány észreveszi és kezeli a különböző rendellenességeket, és statisztikailag kimutatható, hogy ezek a rendellenességek inkább az öregek között találhatók.

A betegség és a halál közelsége okozta, hogy a betegek szentsége a haldoklók szentségévé lett. A betegséget rendszerint a halál követte; így ha valakihez papot hívtak, mert beteg volt, önkéntelenül a halál gondolata merült fel, és amikor a halál bekövetkezett, csak ennek, nem pedig a betegségnek az emléke maradt meg. — A mai helyzet egészen más. Az egészséges és a beteg között a választóvonal nem olyan éles; a beteg — éppen mivel gondos ápolásban részesül — sok esetben tovább elél, mint az egészséges ember, és a betegség, százalékarányban kifejezve, a modern kórtani fogalmakat véve alapul, az öregkorra tolódik.

A kórházak fejlődése és szerepe

Az ókorban a kórházak — mind keleten, mind nyugaton — szentélyek körül épültek, ahol nem annyira a betegséget gyógyították, hanem a betegséget okozó rossz szellemet vagy erőket igyekeztek elűzni. A római birodalomban Nagy Konstantin császár záratta be ezeket a gyógyító szentélyeket nagy győzelme után, 312-ben. A mai kórház, amelyben a beteg áll a központban, nem pedig a betegséget okozó szellem, kezdetleges formájában a kereszténységgel vette kezdetét. Az Egyházat emberbaráti szeretete késztette arra, hogy a szegény és elhagyott betegekről gondoskodjék. 325-ben a niceai zsinat elrendelte, hogy minden püspöki székvárosban építsenek kórházat. Később a szerzetesség elterjedésével a kolostorok mellett létesített « szállások » és betegtermek voltak a mai kórház előhírnökei. Főleg a keresztes háborúk alatt igen sok kórház épült.

Ezek a kórházak ugyancsak szegény rokonai voltak a mai modern kórháznak. Csak az ment régen a kórházba, akiről senki más nem gondoskodott, és rendszerint nem azért ment oda, hogy meggyógyuljon, hanem hogy meghaljon. Aki csak tehette, régente otthon kapott ápolást. Ez érthető is, mert a kórház rendeltetése más volt, mint ma. A kórházi ápolás célja az volt, hogy a beteg szenvedését megkönnyítsék, és előkészítsék őt a halálra. Talán a legrégibb alapítású és még ma is működő kórház a párizsi Hôtel-Dieu, amelyet Párizs püspöke létesíttett a VII. században. Egy 1788-ból való feljegyzés szerint a kórház betegeinek 25 %-a meghalt. Mi lehetett a statisztika ezer évvel előbb? És hogyan nézhetett ki ez a kórház belülről? 1793-ban rendelte el a forradalmi kormány Párizsban, hogy egy kórházi ágyban csak egy beteg fekhetik. Azelőtt néha kettő, de volt eset, hogy 8 beteg is volt egy ágyban. Középkori feljegyzések szerint a londoni Szent Tamás (1215) és Szent Barnabás (1123) kór-

házak kénytelenek voltak becsukni kapuikat a bénák, vakok, poklosok elől, mert teljesen megteltek.

Az orvostudomány fejlődése, főleg a múlt század derekától kezdve, alakította át a kórházat a halál pitvarából az élet és egészség előcsarnokává. Gondoljuk meg, hogy 1846-ban használtak először étert az operációknál, csonttöréseket csak 1896-ban világítottak át röntgensugarakkal, és a penicillin, amely elengedhetetlen a mai orvostudományban, mindössze 1940-ben került alkalmazásra. A mai orvostudomány még egy lépéssel tovább megy. Nemcsak kezeléssel és gyógyszerekkel, hanem a betegséget okozó szerv kicserélésével is igyekszik talpra állítani a beteget. (Régen a betegség és a halál voltak ikerfogalmak, ma a betegség és a gyógyulás.)

A beteg és környezete

Régen a beteg környezetének a figyelme szintén a halál felé irányult, ma viszont a gyógyulás és egészség felé. Több régi képen látható, amint a beteget körülveszik a családtagok és jóbarátai. A haldokló ember szobája nyitva volt a világ felé, és utolsó óráiban, aki csak tehette az ismerősök és jóbarátok közül, meglátogatta a beteget. A beteg foglalta el a központi helyet. Szavai végrendeletként hatottak. Külön pápai utasítás kötelezte az orvost arra, hogy a beteget tudósítsa állapotáról, ha ő maga nem vette észre, hogy helyzete súlyos. Ezt az orvosok meg is tették, és ha nem volt orvos, akkor egy « lelki jóbarát » közölte a beteggel: « A test gyöngül, gondoskodjál a lélek egészségéről. » Mindebből látszik, hogy nemcsak a beteg, de környezete is a halálra készültek, és legtöbbször nem a beteg fölgyógyulását várták.

Ma ennek az ellenkezője történik. Senki még véletlenül se említi, hogy valami baj van; sőt azon erősködnek, hogy hamarosan egészséges lesz még a haldokló is. A

XVIII. század óta egyre kevesebb orvos közli betegével a helyzet súlyosságát. Ha ma egy orvos azt mondaná, hogy nincsen remény, ez úgy tűnnék, mint valami « vereség ». Nemrégen készült francia statisztika szerint az orvosoknak mindössze egyharmada volt hajlandó közölni a betegekkel, hogy állapotuk súlyos. (A betegek közül 89 % úgy nyilatkozott, hogy szeretné tudni, mi a helyzete.) A mai beteget körülvevő rokonok, ápolók, ismerősök csak gyógyulásról beszélnek, és igen ritka az az eset, amikor valaki a beteg egyenes kérdésére is hajlandó őszinte választ adni.

Ebből a rövid áttekintésből is látható, hogy régen a betegség és a halál ikerfogalmak voltak. A beteg sokkal ritkábban gyógyult meg, mint ma, az említett okok miatt. Kórházba azért ment, hogy ott előkészüljön a halálra, és környezete is a halálát várta. A betegséget csak kivételként követte a gyógyulás. Így, ha a beteghez papot hívtak, azonnal a halál gondolata merült föl nemcsak a betegben, hanem a hozzátartozókban is. Amikor a halál bekövetkezett, a halálnak az emléke maradt meg a rokonokban, és nem a betegségé. Így keletkezett olyan szoros kapcsolat a betegek kenete és haldoklók között, és azért lett a gyakorlatban a haldoklók kenetévé. Noha a liturgiában állandóan megmaradt a könyörgés a felépülésért.

A mai helyzetről igen jó összefoglalást ad az új szertartáskönyv bevezetője: « Ha az egyik tag szenved Krisztus testében, az Egyházban, vele szenved a többi tag is (1Kor 12,16). Ennélfogva megkülönböztetett tisztelet illeti meg a betegek iránti könyörületességet, valamint a mindenfajta emberi szükségek megkönnyítésére irányuló karitatív és kölcsönös segítséget nyújtó műveket. Minden műszaki vívmányt, amely az élet biológiai meghosszabbítását célozza, és a betegekkel foglalkozó bármilyen szívből jövő igyekezetet, akárkitől származzék is, úgy kell érté-

kelni, mint az evangélium útjának egyengetését; mindez valamiképpen Krisztus segítő szolgálatában részesedik » (*OUI* 32).

A beteg, a kórház és a beteget körülvevő személyek egészségről és felépülésről beszélnek, és ennek elérésén dolgoznak. Az egészség több, mint a betegség hiánya. Az egészség ma olyan feladat, amelyet meg kell valósítani. A modern ember nevelés és technikai eszközök útján igyekszik kiterjeszteni az egészséget úgy, hogy nemcsak a meglévő betegség ellen küzd, hanem annak a lehetőségét is igyekszik megakadályozni. Köztisztaság védelme, szennyeződések kiküszöbölése, környezetvédelem, különböző szűrővizsgálatok, gyógyszerkutatás: mind feladatként áll az ember előtt, hogy az egészséget biztosítsa. És ha mindezek ellenére a betegség előfordul, az orvosok és ápolók, a kórháznak és a legmodernebb eszközöknek alkalmazásával, azon vannak, hogy azt megszüntessék, vagy legalábbis káros hatását csökkentsék.

Ebbe a nagy emberi feladatkörbe tartozik a betegek kenete. A betegek kenete a szenvedő emberen akar segíteni ugyanúgy, mint az előbb említett ápolószemélyzet, és az Egyház azért könyörög, hogy a kenet « vessen véget minden fájdalomnak, orvosoljon minden betegséget és minden gyengeséget » (*OUI* 75/a).

2. JÉZUS ÉS A BETEGEK

A látószög meghatározása

A legtöbb teológiai kézikönyv a trentói zsinat példáját követve két szentírási idézettel kezdi a betegek kenetének tárgyalását: Mk 6,13 és Jak 5,14k. A zsinat szerint az elsőben Jézus előre jelezte, a másodikban Szent Jakab által az Egyház számára kinyilvánította a betegek kenetét (vö. *DB* 908). A válaszból könnyű következtetni

arra a kérdésre, amelyet a zsinat és az azt követő teológia igyekezett megválaszolni, és arra a módszerre, ahogyan a kérdést megválaszolták. Az alapvető kérdés a krisztusi alapítás és a szertartás szentségi mivolta volt. A módszer, amely széleskörű alkalmazást kapott a zsinatokon, csak a vitatott vagy félreértett kérdést tartotta szem előtt, és csak arra akart az akkori kornak érthető és világos választ adni. Ez a módszer nem vette figyelembe a kérdés sokoldalú teológiai, történelmi, lelkipásztori vonatkozásait. Így azt mondhatjuk, hogy a módszer nagy előnye volt a világos fogalmazás, de nagy hátránya, hogy az összkép elhanyagolásával túlságosan nagy területet biztosított a részletkérdéseknek.

Urunk szinte tüntetően nagy megértéssel és előzékenységgel fordult a betegek felé. Jézusnak ezt a betegek felé irányuló szeretetét, amelyet nyilvános életében és a szentség alapításában kifejezett, sugározza tovább az Egyház (vö. Fil 2,5). Ezt teszi, amikor kórházakat épít, amikor elismeri és támogatja azok munkáját, akik a betegápolás karizmáját kapták meg, és egyénileg vagy közösségbe tömörülve a betegápolásra szentelik életüket, és amikor arra buzdítja a híveket, hogy beteg testvéreikkel különös szeretettel bánjanak. Ezt a sokrétű gondoskodást mintegy összefoglalva hivatalos szentségi aktusnak ismeri el, és hivatását a legmagasabb fokon betöltve természetes és természetfeletti eszközökkel igyekszik a beteg segítségére lenni. A betegek megkenése nem önmagában álló szertartás, hanem Jézus betegek iránti szeretetének összefoglalása, amely az egyház valamennyi betegápoló és betegeket segítő tevékenységében együttvéve mutatkozik meg. Éppen ezért Jézus és a betegek viszonyát kell elsősorban tanulmányoznunk.

Isten feltárta belső titkát Jézus Krisztusban. Az ember megismeri ebből a kinyilatkoztatásból, hogy ki az Isten, és milyen a kapcsolat Isten és az ember között. « Istent nem látta soha senki: az Egyszülött Isten nyilatkoztatta ki, aki az Atya ölén van » (Jn 1,18). Ez a kinyilatkoztatás nemcsak beszél Istenről és irántunk való szeretetéről, hanem azt is lehetővé teszi, hogy ezt a szeretetet bizonyos mértékben megtapasztaljuk itt a földön, és a maga teljességében az örökkévalóságban. Ezt az Istennel való szerető találkozást nevezi a teológia üdvösségnek. Szent János az istengyermekség fogalmával fejezi ki ezt a tényt: « ... akik befogadták (a Fiúban megjelent Istent), azoknak hatalmat adott, hogy Isten gyermekévé legyenek » (Jn 1,12). De vannak olyanok, akik nem fogadják be a Fiút. Az üdvösség tehát olyan kommunikáció eredménye, amelyben az Istenből felénk áradó, Jézus Krisztusban emberi formát öltött szeretet átalakítja, istenivé teszi az embert, és ez az új ember isteni természetének megfelelően vágyódik Isten után.

Nemcsak Istennek, hanem szabad akaratú teremtményének, az embernek is megvan a maga elgondolása önmagáról és céljáról. A Biblia szerint Isten tervének megvalósítása örök boldogsághoz, viszont az ember önfejűsége, saját tervének követése az Istennel való szakításhoz, kárhozathoz vezet. Az üdvösségtörténet ennek a dialógusnak egyes mozzanatait írja le. Isten az ember makacssága és hűtlensége ellenére sem mondott le az emberre vonatkozó terveiről. Maga Isten lett emberré, és Jézus Krisztusban elénk tárta a tökéletes embereszményt. Ahogy Krisztusban megvalósult a terv, ugyanígy megvalósul az egész teremtésben is (vö. Róm 8, 19-25). A kinyilatkoztatás tehát nemcsak Isten belső világát, hanem az embernek Isten szerinti képmását is elénk tárja. Az

Ószövetség előképekben, Jézus Krisztus a maga tökéletességében mutatta meg ezt az eszményt.

Jézus Krisztus is szembe találta magát kortársai emberfogalmával, amelyet részben elfogadott, részben kijavított, és tettekben bemutatta, milyen az Isten elgondolása szerinti ember. Jézus kortársaival folytatott vitáiból elénk tárul mindkét modell: a csupán emberi és ugyanakkor az isteni eszmény is.

A betegség problémája, amely az ember elevenjébe vág, szintén tárgya volt ezeknek a vitáknak. Mi a betegség okozója? Mi legyen az ember magatartása a betegséggel és a betegekkel szemben? Milyen a betegség és a bűn viszonya? Az ezekre a kérdésekre adott korabeli válaszokat Jézus sok helyen kiigazította, és így felfedte az isteni elgondolást a beteg emberről, a beteg ember és Isten viszonyáról. Az üdvösségtörténetben ez az elgondolás a mérvadó, és az alapja az Egyház és a betegek kapcsolatának: ami látható volt Jézus Krisztusban, az megnyilvánul az Egyház szentségeiben. Hogy ezt a kapcsolatot megértsük, néhány bibliai fogalmat kell pontosabban körülírnunk.

Az élő ember

Az ember fogalmának meghatározása nem is olyan egyszerű. A fő probléma az, hogy az ember két világ mezsgyéjén áll, így « önmagában » nem, hanem csak valamihez vagy valakihez viszonyítva lehet meghatározni. Az állat- és növényvilághoz hasonlítva az ember « több », mert értelmes lény. A tiszta szellemi világhoz hasonlítva az ember « kevesebb », mert anyagi alkotóelem is van benne.

A görög filozófia az anyagi és szellemi világ, a mindenség kicsinyített mását látta az emberben. A két összetevő elem pontos viszonyát más és más módon magyarázták a filozófusok. Platón szerint a test a lélek börtöne.

Arisztotelész szerint a szellemi tényező ad formát a meghatározatlan anyagnak. Voltak olyan szélsőséges irányok is, amelyek az anyagot a rosszal, a szellemet pedig a jóval azonosították (manicheizmus). Fiatalabb korában Szent Ágoston is ilyen elveket vallott. Részben erre a forrásra vezethető vissza a testnek későbbi századokban fel-felbukkanó megvetése. Jellemző, hogy szinte minden antik filozófiai irány a szellemi tényezőnek tulajdonított nagyobb fontosságot, és erre alapozták az elmúlhatatlanságot. Szerintük a szellem természeténél fogva szétbonthatatlan, tehát elpusztíthatatlan, ami nem állítható az anyagról.

A « nyugati » ember felfogásában egyre inkább tűnőben van ez a kettősség. Sokan a descartes-i teljes dualizmuson (anyag-szellem) nőttek fel. Eszerint az ember két egymással merőben ellentétes összetevőből áll: az agyvelőbe zárt értelem (lélek) csak közvetve tud érintkezni a világgal. A modern orvostudomány, lélektan és szociológia, de a perszonalista filozófia is, arra készteti az embert, hogy elvesse a kettősséget, és két összetevőből álló szerves egységnek lássa az embert. Ezen a ponton a modern ember elképzelése közel áll a bibliai emberképhez. A biblia is ismeri a kettősséget, de okát másutt, nevezetesen a bűnben látja.

A teremtés előtti zűrzavarban és sötétségben az isteni szó rendet és világosságot gyújtott. Ennek a teremtő szónak köszönhető a kozmosz, a rendezett világ. De a Teremtő akkor fejezte be művét, amikor az élettelen anyagba életet lehelt, így az ember élőlénnyé lett (Ter 2,7). Az élet tehát Isten ajándéka; a nemlétezés, a halál Isten ajándékát veszélyeztető ellenség. Az első ellentét tehát az élő és a halott ember között mutatkozik a Bibliában.

A következő megkülönböztetés alapja az emberi szabad akarat helyes vagy helytelen használata. A szabad-

ságát helyesen használó ember tetszik Istennek; ha szabadságával visszaél, Isten ítéletét vonja magára, tehát bűnös. Az első áldást, több életet, a második bajt, halált von maga után. Az áldást és a több életet eleinte anyagi jólétben, egészségben és hosszú életben látta a bibliai ember, és ennek megfelelően az egyéni bűnök büntetésének tartott minden szerencsétlenséget és főleg a halált. Jóbnál tűnik fel először, hogy ez az áldás vagy elvetés a földi életen túlra utal, és a megpróbáltatás nem szükségképpen az egyéni bűnök büntetése. Jóbot nem hagyja el Isten a megpróbáltatás idején sem, hanem megmutatja hatalmát, és végül is győzedelmeskedik a kísértőn. A zsidó túlvilághit fokozatosan tisztul meg a Krisztus előtti századokban, részben a hellenizmus hatására. A bölcsességi irodalomban már világosan megjelenik a halhatatlanság gondolata.

Krisztus halála és feltámadása azonban egészen új fénybe állítja a halál és az örökkévalóság titkát. Az Istenember szívéből fakadó hűségre Isten örök élettel válaszol. Az Újszövetség szerint tehát az üdvösség és az örök élet nem az elpusztíthatatlan összetevő megmaradása — mint a hellén filozófiában —, hanem Isten ajándéka. Isten élővé tette Ádámot, és az ádámi bűn ellenére sem vonta meg ajándékát, az életet. Jézus Krisztus feltámadásában bemutatta ennek az életnek teljességét. Ezt az új életet ajándékozza minden benne hívő, Őt szerető és akaratát megtevő embernek. Ám az új élet állandó veszélynek van kitéve az ember földi vándorlása alatt. A veszély fő oka az emberi szabadakarat helytelen használata, a bűn.

A bűn és a betegség kapcsolata

A mai ember szánalommal néz a betegre, és sajnálja szerencsétlenül jár embertársát. A betegápolókra, főleg azokra, akik a gyógyíthatatlan betegek ápolására szentelik

életüket, a legnagyobb tisztelettel tekint. Büszke arra, hogy olyanok is vannak az emberek között, akik teljesen önzetlenül mások szolgálatára adják életüket.

Ezzel ellentétben Jézus kortársai megvetéssel néztek a betegekre, és nem nagy tiszteletet tanúsítottak a betegekkel foglalkozó személyek iránt. Ezt a tartózkodó hűvösséget és megvetést nem lehet egyszerűen higiénikus okokra visszavezetni, mondván, hogy féltek a fertőzéstől. Valószínű, hogy ez is közrejátszott; de nem ez volt a megvetés döntő indítéka. A vallási motívumra épülő meggyőződés késztette őket arra, hogy a beteget kizárják a társadalomból. A betegséget ui. az egyéni bűnök büntetésének tartották.

Jézus soha nem fejtette ki tételszerűen a bűn és a betegség közötti kapcsolatot. De kortársaival folytatott vitáiból világos egyrészt az, hogy elvetette a fent említett meggyőződést, hogy ti. a betegség az egyéni bűnök büntetése; másrészt elfogadta az általános elvet: a bűn okozta, legalábbis eredetileg, a betegséget. Lássuk röviden a tétel két pontját.

1. A betegség nem szükségképpen az egyéni bűnök büntetése

Ezt az elvet elsőként Jób hangoztatta. Barátai, szerencsétlensége láttán, titkos bűnei irant érdeklődtek, mert azokban látták betegsége okát. Jób mindvégig állította, hogy bűntelen (31), és « igazságtalanul » szenved. Amint az üdvösség története előbbre haladt, a próféták egyre világosabban látták, hogy az ember nem egyedül, hanem sorsközösségben él embertársaival. Ezért nemcsak a bűn okozta szenvedésben, hanem az igaz ember által szerzett áldásban is osztoznak. Izajás (53) elismeréssel szól az Úr szolgájáról, aki másokért szenved, és a szenvedést nem büntetésnek, hanem megtisztító próbának tekinti.

Jn 9 leírja a vakon született ember meggyógyítását. « Mester, ki vétkezett, ez vagy a szülei, hogy vakon született? » « Sem ez nem vétkezett — felelte Jézus —, sem a szülei, hanem Isten tetteinek kell rajta nyilvánvalóvá válniok » (2k). Lázár betegségével kapcsolatban ugyanezt mondja Jézus (vö. Jn 11,3). A kérdésből látszik, hogy tanítványai osztották a korabeli véleményt, miszerint a betegség az egyéni bűnök büntetése.

A leprásokkal való bánásmód is világos példája ennek a magatartásnak. Lev 13,45 ezt írja: « A leprás, akit a betegség megtámadott, szaggassa meg ruháját, a haját hordja kibontva, a szakállát takarja be, és kiabáljon: Tisztátalan, tisztátalan! » Valószínű, hogy ez az előírás a lepra terjedését igyekezett megakadályozni. De a szöveg magyarázói, keresve a betegség okát, a leprás bűneire mutattak rá; erről beszél maga a szöveg. A lepra szó sebet jelent, és ez a seb Isten haragjának jele volt Jézus kortársai szemében. Ezért a leprást elkerülték, minthogy szerintük « istenfélő » ember nem társaloghatott Isten ellenségeivel, a bűnösökkel (vö. Mk 2,15k; Lk 8,39). Egy III. századból származó talmud (zsidó hagyományok gyűjteménye és magyarázata) szerint a lepra okozója lehet: a megvető magatartás másokkal szemben, hazug nyelv, ártatlan vér kiontása, gonosz gondolatokat tápláló szív, rossz útra gyors lábak, hamis tanúság, amely hazugságot szuszog, valamint gyűlölködés szítása testvérek között. Egy másik, babilóniai talmud szerint négy dolog egyenlő a halállal: szegénység, vakság, lepra és meddőség (Mussner 33). Jézus kortársa, Josephus Flavius szerint a leprás semmiben sem különbözik a holttesttől (*Antiquitates Iudaeorum* III, XI, 3).

Jézus nem osztja ezt a véleményt. Amikor a leprás bizalommal kéri, hogy gyógyítsa meg, Jézus tüntetően megérinti (Mk 1,40kk) és meggyógyítja. Felfogása világos a fent említett párbeszédből is. Az Úr a betegség okát

nem a bűnben jelöli meg. Gyógyításának fő célja az, hogy Isten tettei nyilvánvalóvá váljanak a betegeken. Jézus életének példája is ezt bizonyítja: Ő bűntelen volt, és vállalta a szenvedést másokért (vö. Mk 10,45; Lk 24,26). Tanítványainak is ezt a tanácsot hagyta: « Aki követni akar, tagadja meg magát, vegye vállára keresztjét mindennap, és úgy kövessen » (Lk 9,23).

2. A betegség az ősbűn következménye

Ennek az elvnek klasszikus kifejtését a Római levélben találjuk: « Amint tehát egy ember által lépett a világba a bűn, majd a bűn folyományaként a halál, és így a halál minden embernek osztályrésze lett, mert mindnyájan bűnbe estek... » (Róm 5,12...; a szöveg teológiai értelmezését lásd a *BTSz*-ban, « Bűn », 176kk). De már az Ószövetségben is megtalálható ez a gondolat. A teremtéstörténet is erre utal (Ter 3,3). A Bölcsesség könyve pedig így ír: « A Sátán irigysége révén azonban a világba jött a halál, és akik vele tartanak, azok megtapasztalják » (2,24). « Asszonytól (Évára utal a teremtésnél) indult útjára a vétek, az ő bűne miatt halunk meg mindnyájan » (Sir 25,24). Az Újszövetségben a fent említett Római levélen kívül sok példát lehetne felhozni. Itt csak pár kiemelkedő esetre utalunk Jézus életéből.

Lk 13,10-17 leírja a nyomorék asszony meggyógyítását szombaton. A zsinagóga elöljárója szemére vetette Jézusnak, hogy nem tartja meg a szombatot. Erre Jézus a « megkötni » szójátékával felel neki, amiből világos, hogy amint az ökröt vagy szamarat a kötél, úgy ezt a szerencsétlen asszonyt a Sátán tartja megkötözve; betegségének oka tehát a hazugság atyja. « Vajon nem oldjátok-e el mindnyájan szombaton is az ökröket vagy szamarakat a jászoltól, hogy megitassátok? De Ábrahám leányát, akit

immár tizennyolc éve megkötözve tart a Sátán, nem kellett-e feloldani kötelékeitől szombati napon? » (15k).

Lk 13,1-5 szintén párhuzamot von a szerencsétlenség és a bűn között. Akiket a szerencsétlenség ért, nem bűnösebbek, mint mások; « de ha nem tartotok bűnbánatot, éppúgy elvesztek ti is mind. »

Érdekes párhuzamot von Jézus egyik vitájában a bűn és a betegség között: « Nem az egészségeseknek kell az orvos, hanem a betegeknek. Nem az igazakat jöttem hívni, hanem a bűnösöket » (Mk 2,17). A bűn és betegség együtt jár, és a betegek Orvosa azért jött, hogy gyógyítson.

A betegség a bűn eredménye, nem úgy, hogy minden esetben rá tudunk mutatni az egyén életében a bűn és a büntetése (betegség) közötti kapcsolatra, hanem úgy, mint valami járvány, amelyet egy ember hoz be, és amely mindenkit érint. A vírus hordozója eredetileg egy volt. Ez az egy az egész ország vagy vidék levegőjét megfertőzte, és akik ott élnek, mind szenvednek a hatásától. A «járvány», a betegség az emberi sorssal jár. Akit elér, és ez önhibáján kívül is történhet, azon kifejezésre jut az emberiség sorsát érintő rendellenesség. A betegségtől való szabadulás, a gyógyulás viszont jele annak a nagy, Istentől származó szabadító és gyógyító tevékenységnek, amely befejeződött Krisztusban, és Krisztusból árad ki minden emberre és az egész teremtésre.

Az előbb említett tétel két pontját így foglalja össze az új szertartáskönyv: « Bár a betegség az ember bűnös voltával szorosan összefügg, többnyire mégsem tekinthető az egyéni bűnök isteni büntetésének (Jn 9,36). Ezenfelül pedig maga a bűntelen Krisztus — Izajás próféta írásait beteljesítve — kínszenvedésében mindenféle sebet magára vett, és minden ember szenvedésével közösséget vállalt (vö. Iz 53,4-5). Azóta is bennünk, az ő tagjaiban, ő szenved és gyötrődik nehéz óráinkban. Ezek a szenvedé-

sek azonban pillanatnyinak és könnyűnek tűnnek az örök dicsőséghez mérve, melyet általuk szerzünk meg (2 Kor 4,17) » (*OUI* 2).

A szenvedés helyes értelmezése

Ellentmondásnak látszik, hogy egyrészt Jézus arra buzdítja tanítványait, hogy vegyék vállukra a keresztet, amint ő maga is tette, másrészt, mint látni fogjuk a következő részben, ahol csak alkalma adódott, igyekezett megszüntetni a betegséget és a szenvedést. Két különböző fajtájú szenvedésről van szó. Az elsőt meggyőződésből vállalta U-runk, a másodikat, amelyet az emberi sors hoz magával, igyekezett megszüntetni, ahol csak tehette.

A szenvedéssel szembeni helyes magatartást mélyrehatóan megvilágítja Teilhard de Chardin *Benne élünk* (Az isteni miliő) c. könyvében (51kk), ahol arról elmélkedik, hogy hogyan szentelhetjük meg mindazt, amit szenvedőlegesen viselünk el. Idézzük Teilhard végkövetkeztetését:

> Bizony milyen messze, mily keresztény módon messze vagyunk már attól a nagyon is jogosan bírált « Isten akaratának való alávetettségtől », amely könnyen meglágyítja, eltompítja az emberi akarat erős szép acélját, ahelyett, hogy megforgatná a sötétség és a legyöngülés minden hatalma ellen! Jól értsük meg és magyarázzuk meg másoknak is: nem valami közvetlen találkozást, nem is passzív magatartást jelent az, hogy valaki (még lecsökkenve és haldokolva is) megtalálja és teljesíti Isten akaratát. Ha hanyagságom vagy hibám következtében érne utól valami baj, akkor nem volna jogom azt gondolni, hogy Isten érint meg engem. Az Isten Akaratára (szenvedőleg reagálva) minden percben csak *az erőfeszítésem végső határán* hagyatkozom: akkor, amikor a (normális emberi értékek alapján tervbe vett) jobb-lét érdekében feszül meg aktivitásom, s közben folyton ellensúlyozzák a megállító vagy fölforgató szándékú ellentétes erők. — Ha nem teszem meg azt, amire képes vagyok az előrehaladást vagy ellenállást illetően, akkor nem vagyok

a *kívánt ponton;* akkor nem hagyom annyira rám hatni az Istent, amennyire csak engedhetném, és amennyire Ő ezt kívánja. De ha erőfeszítésem bátor, kitartó, akkor a Rosszon keresztül Istenhez kapcsolódom, Őt érem el, aki mélységesebb, mint a Rossz. Odasimulok Hozzá. S akkor « ráhagyatkozó egyesülésemnek » optimuma szükségképp (szervesen összeforrva) egybeesik ama hűségem maximumával, amely emberi kötelességemhez köt.

(Teilhard de Chardin, *Benne élünk,* Ford.: Rezek Román, Párizs-Bécs 1967. 72-73.1).

Röviden így foglalhatjuk össze a helyes keresztény magatartást:

1. Az élet Isten ajándéka, a Teremtő az élő emberben leli kedvét.

2. A betegség és a halál, amelyet az ősbűn okozott, önmagában véve rossz, és tehetségünk szerint küzdenünk kell ellene.

3. Isten megengedi, hogy néha szenvedjünk. Ez nem szükségképpen egyéni bűneink büntetése, hanem az emberi sorssal jár együtt. Az ilyen alkalmakkor sem szabad kétségbeesnünk, hanem viseljük türelemmel sorsunkat Jézus példájára, tudva azt, hogy a megpróbáltatásban nagyobb hűségről tehetünk tanúságot, és Isten esetleg nagyobb javunkat akarja a szenvedéssel.

4. A halál szintén a bűn eredménye, és ettől élő ember el nem futhat. De hitünk tanítása szerint ez sem a vég, hanem az a kapu, amely az életbe vezet.

A következőkben vizsgáljuk meg, hogyan küzdött Jézus a második pontban említett szenvedés ellen.

A csodás gyógyítások célja

Leopold von Ranke (1795-1886) új irányt adott a történetírásnak. Az új irány fő jellemzője az eredeti források tanulmányozása és ezek alapján az események tár-

gyilagos, a történéshez hű leírása. A szentíráskutatás területére is átcsapott ez az irány, és úgy akarta kezelni az evangéliumokat, mint szemtanúk tárgyilagos leírásait. (Nem volt semmi okuk arra, hogy hazudjanak, és életüket adták meggyőződésükért.) Így a csodákat is — amelyek Jézus rendkívüli hatalmáról tanúskodnak — megbízható szemtanúk írták le. Dióhéjban így lehetne összefoglalni ennek az irányzatnak gondolatmenetét: a csodák, főleg Jézus föltámadása, amelyről az evangéliumukból értesülünk, bizonyítják Jézus természetfölötti erejét, tehát istenségét. Az apologetika területén egyszerűen elhagyták ezt a módszert, ennek ellenére a csoda és Jézus istenségének bizonyítéka ma is együtt szerepel sokak képzeletvilágában.

Jézus, az evangelisták és az ősegyház számára a csodák elsősorban (közvetlenül) nem Jézus istenségének bizonyítékai, hanem az elközelgő és megvalósuló Isten országának jelei. A Zsidókhoz írt levél elmondja, mi történt az emberrel, amikor hivővé lett: « ...részesült a világosságban, megízlelte az égi ajándékot, megkapta a Szentlelket, felfogta Isten magasztos tanítását, és megtapasztalta az eljövendő élet erőit » (Zsid 6,4k; vö. 1 Kor 4,20: Isten országa « erőn » alapszik). A görögben a *dünameisz* erőt, hatalmat jelent. Igen sok esetben az evangelisták ezt a kifejezést használják, amikor Jézus csodáira, az új élet « jeleire » utalnak. A magyar egyszerűen csodának fordíta a *dünameisz*-t (vö. Mt 11,20k; 13,54 — csodatevő ereje —; 13,58; 14,2). A csoda tehát valami új erő megnyilatkozása.

Mi ez az erő? jel? vagy csoda? Isten győzelme a gonoszság és a gonosz lélek hatalma fölött, és éppen ezért Isten országának megvalósulása. Világosan tárul elénk ez a szempont abból a vitából, amelyben Jézust azzal vádolták, hogy a gonosz, Beelzebul segítségével űzi ki a gonosz lelkeket (Mt 12,25-27; Mk 3,22-30; Lk 11,

17-23). Vigyázzatok, mivel vádoltok, figyelmeztette őket Jézus. Még az ördög hatalma sem állhat fönn, ha meghasonlott. Szerintetek a gonosz lélek gyötri ezt a szerencsétlen embert, és én az ő segítségével szabadítom meg betegségétől? Ez nyilvánvalóan ellentmondás, és az ilyen játék aláásná az ördög hatalmát. Nem erről van szó. Egy más, a gonosz lélekkel ellenkező és nála hatalmasabb erő, az Isten ereje működik, amely a sátán ellenlábasa, és Isten országát építi. Amint a hóvirág a tavaszt jelzi, úgy ez a gyógyítás az Isten országának jele és megvalósulása.

Különösen aláhúzzák a szentírás-magyarázók, hogy Máté szerint nem « Isten ujjával », hanem « Isten Lelkével » (28) űzi ki a gonosz lelket. Ez a kifejezés az ősegyház hitét tükrözi; az ősegyház meg volt arról győződve, hogy az Isten Lelke működik az egyházi közösségben; ennek a közösségnek életmegnyilvánulásait úgy tekintették, mint « csodákat », azaz Isten országának megvalósulását (vö. 1 Kor 12,7-11, ahol a gyógyítás adománya is szerepel a Lélek adományai között). A csodák tehát Isten országa terjedésének és megvalósulásának jelei. Jézus nemcsak hirdette a jóhírt, hanem tettekben meg is valósította.

Egyazon tevékenységnek többféle célja lehet; de ezt a sokféle célt egyetlen fő cél alá rendeljük, amely cselekvéseink igazi rugója. Így Jézus csodáinál is megvan ez a fő cél: hogy a bűn fölötti hatalmát megmutassa, és Isten országát építse. Szent János evangéliumának első része úgy ismeretes, mint a « jelek » könyve. A könyv végén az evangélista összefoglalja a jelek célját, amelyek önmagukon túl az Isten országára utalnak. Jézus nem azért művelte csodáit, hogy mint csodatevő jelenjen meg, nem is azért, hogy a nézőközönsége figyelmét magára vonja, még azért sem elsősorban, hogy a betegek iránti figyelmességét kimutassa. Mindez nincs kizárva, de a fő cél az

evangélista szerint: « Atyám, dicsőítsd meg nevedet! Erre szózat hallatszott az égből: Megdicsőítettem, és ezután is megdicsőítem... Jézus megmagyarázta nekik: Nem miattam hallatszott ez a szózat, hanem miattatok. Ítélet van most a világon. Most vetik ki ennek a világnak a fejedelmét » (Jn 12,28-31). Fő célja az Atya nevének megdicsőítése volt, megvalósítása Isten országának, amelyet nemcsak szóban hirdetett, hanem tettekben, főleg gyógyításaiban meg is valósított.

Keresztelő János követei megkérdezték: « Te vagy az eljövendő, vagy mást várjunk? Jézus így válaszolt: Menjetek, adjátok tudtul Jánosnak, amit hallotok és láttok (a jó hír hirdetését és megvalósulását): Vakok látnak, sánták járnak, leprások megtisztulnak, süketek hallanak, halottak feltámadnak, a szegényeknek hirdetik az evangéliumot » (Mt 11,3-5). Amikor tanítványait első missziós útjukra küldte, ugyancsak ezt a kettős feladatot adta nekik: « Menjetek és hirdessétek: Közel van a mennyek országa. A betegeket gyógyítsátok meg, a halottakat támasszátok fel, a leprásokat tisztítsátok meg, a gonosz lelkeket űzzétek ki » (Mt 10,7k). Mk 6,13 még jobban aláhúzza a betegek helyzetét, külön kiemelve, hogy « olajjal megkenve sok beteget meggyógyítottak ».

Az Isten vagy a mennyek országa nem volt ismeretlen Jézus kortársainak, mert már évezredek óta vágyakoztak a messiási ország után. Ennek ellenére nem ismerték fel azt, amiről a próféták jövendöltek, és ami után az ősatyák vágyódtak, Nézték és nem értették, hallották és nem fogták fel a jó hírt és megvalósulásának jeleit. Isten megígérte, hogy megtöri a gonosz hatalmát, és amikor az szemük láttára történt, nem ismerték föl. Ez a vakság a hit hiánya (vö. Mt 13,14-17).

Nem elég valamit csak látni, érteni is kell. A múzeumi látogató előtt ott vannak a régi tárgyak. Ha ismeri a régi világ történetét, a tárgyak jelentősége és célja világos lesz

előtte. Ha ismeretlen előtte a történelem, akkor, noha látja a tárgyakat, mégsem érti meg azok jelentőségét és rendeltetését. A kortársak nem értették Jézus cselekedeteinek célját és rendeltetését. Mk 6,5k szerint saját hazájában nem is tehetett csodát, csupán néhány beteget gyógyított meg kézrátétellel. « Maga is csodálkozott hitetlenségükön. » Ez nem annyit jelent, hogy Jézusban fogyatkozott meg a csodatevő hatalom, hanem hogy a közönségben hiányzott a megfelelő magatartás a « jelekkel » szemben. Lelki sötétség ülte meg őket, így hiábavaló lett volna számunkra bármilyen csoda.

A csodák nem magyarázhatók önmagukban, Jézus személyétől és művétől elszigetelten. Csak a beavatottak, akik hittel elfogadták, hogy Jézus az Atya küldötte, értik és fogják fel szavainak és tetteinek jelentőségét, azt, hogy az Isten országa megvalósulóban és a gonosz hatalma eltűnőben van. Nem a csodás elem a fontos, nem a rendkívüliség, hanem az esemény és az azt művelő isteni erő közötti kapcsolat; Isten a gonoszság és a bűn ellenére is megvalósítja akaratát, és véghezviszi terveit. Ennek a kapcsolatnak az elfogadása a hit, előfeltétele vagy eredménye Jézus minden gyógyításának (vö. Mt 8,13; 9,2; 9,22; 21,21; Mk 9,22-25; 12,20-25; 16,22).

Összefoglalás

Így foglalhatnánk össze eddigi fejtegetéseinket.

Isten nemcsak megteremtette az embert, hanem felajánlotta neki személyes barátságát is. Ezt az ember visszautasította, és mint a mágnes vonzásából kiszabadult vas, messzire zuhant Istentől, és megsebesült. Így okozta a bűn a betegséget és a halál mai formáját. Isten ennek ellenére nem hagyta el az embert, hanem újra és újra felkínálta neki barátságát, remélve, hogy egyszer majd csak újra enged vonzásának.

Ennek a vonzásnak engedett teljesen és őszinte lelkesedéssel az Istenember. Halálában és feltámadásában először Őbenne valósult meg az emberre vonatkozó eredeti isteni terv. Isten terve megvalósulásának jelei a csodák; ezek jelzik — utalva a feltámadásra —, hogy a gonosz hatalma, amely az eredeti törést okozta, és az emberre zúdította a szenvedést és a halált, visszavonulóban van.

A csodákat tehát nem a természettudós, hanem a hivő ember szemével kell nézni. Aki hittel szemléli az eseményeket, az felfedezi a dolgok igazi rendjének, Isten országának kezdeti megvalósulását. Észreveszi a Lélek gyümölcseit a békességben, egyetértésben, örömben és szelídségben. Isten ajándékát látja a jó egészségben, az emberi értékeket kibontakoztató és az ember életét szebbé és könnyebbé tevő haladásban. Látja ennek az ellenkezőjét is, a gonosz hatalmát, de emiatt nem esik kétségbe, mivel tudja, hogy a döntő csatát Krisztus megnyerte, és a gonosz visszavonulóban van. A tavaszi napéjegyenlőség után nem vesszük észre azonnal a nap erejét. A napok még nagyon téliesek, de itt-ott erősebb lesz a nap melege. A téli napok nem keserítenek el, mert tudjuk, hogy a tavasz felé haladunk, tudjuk, hogy a nap melege előbb vagy utóbb kicsalja a fák rügyeit, és virágba szökkenti az alvó magokat. A védettebb helyeken szinte idő előtt megjelennek a tavasz jelei: a rügyek nemcsak ígérik a tavaszt, hanem már annak megvalósulását is tanúsítják.

Jézus nem gyógyított meg minden embert. Akiket meggyógyított, azok Isten országának előhirnökei, megvalósulásának jelei voltak. De nemcsak ezeken a « védett » helyeken terjed és valósul meg Isten országa, hanem az egész történelemben. Ezek a jelek, rendkívüliségük miatt, jobban szembetűnnek, és így feltűnőbben jelzik Isten országának terjedését. Isten országa bennünk van. Az Élet Ura, aki kezdetben az életet adta, gyógyí-

totta a palesztinai betegeket, és ugyancsak Ő ad jó egészséget ma is. Az Élet Ura ad bátorságot és türelmet a szenvedőnek, hogy ne veszítse el a reményt, mert előbb vagy utóbb gyökeres gyógyulásban lesz része a feltámadásban.

Miért így? Miért nem egyszerre? Erre nincs válaszunk. Az üdvösségtörténet azt tanúsítja, hogy Isten lépésről lépésre vezet bennünket, és mint eddig, ezután is hűséges lesz ígéreteihez.

3. AZ ŐSEGYHÁZ ÉS A BETEGEK

Az Apostolok Cselekedetei

Az előző fejezetben láttuk, hogy Jézus a betegeknek baráti körében polgárjogot adott, és meggyógyította őket. Célja ezzel az volt, hogy kinyilvánítsa Atyja dicsőségét, jelezze a gonosz hatalmának megtörését, Isten országának megvalósulását. Feltámadása után hivatalosan küldetést adott tanítványainak, hogy ezt a kettős, de egymástól elválaszthatatlan feladatot folytassák: hirdessék és valósítsák meg Isten országát. Ennek a jóhírt befogadó és megvalósító közösségnek első leírását az Apostolok Cselekedetei 3. fejezetében, a 42-47. versekben találjuk meg. Minket itt közelebbről az Egyház gyógyító tevékenysége érdekel, amely igen fontos része az előbb említett kettősegy feladatnak. Ezért az Ősegyház gyógyító tevékenységét fogjuk megvizsgálni a következő részben.

Nagy általánosságban szólva az Apostolok Cselekedetei két részre osztható. Az első leírja Péter és a jeruzsálemi zsidó-keresztény Egyház életét, míg a második rész Szent Pálnak és társainak a pogány keresztények között kifejtett működéséről számol be. Így egymás mellé állíthatjuk Péter és Pál cselekedeteit, amelyek hű képet adnak az egész Ősegyház életéről.

Péter:

« ...a názáreti Jézus nevében (állj fel és) járj » (Csel 3,6).

« Még a betegeket is kitették az utcára, hordágyra fektették őket, hogy ha Péter arra megy, legalább az árnyéka érje egyiketmásikat. Sőt még a Jeruzsálemhez közel eső városok népe is odatódult, vitték a betegeket, a tisztátalan szellemektől gyötörteket, s ezek mind meggyógyultak » (Csel 5,12-16).

« Éneász, Jézus Krisztus meggyógyít. Kelj fel és vesd be ágyadat! Az nyomban fel is kelt » (Csel 9,34).

Pál:

Pál a beszédére figyelő bénánál észrevette, hogy « elég erős a hite ahhoz, hogy meggyógyuljon, azért hangosan felszólította: Állj rá egyenesen a lábadra! Az talpra ugrott, és tudott járni » (Csel 14,9k).

« Publiusz apja láztól és vérhastól gyötörten ágyban feküdt. Pál bement hozzá, imádkozott, rátette kezét és meggyógyította. Erre a többi beteg is odasereglett a szigetről, és gyógyulást talált » (Csel 28,8k).

Az idézett szövegekből világos, hogy a gyógyulásokat az apostolok eszközlik úgy, hogy Jézus nevében imádkoznak a betegért; imájukat néha kézrátétel kíséri. (Nem ők tehát a csodatevők, hanem csupán eszközei a feltámadt Krisztusnak, aki itt és most megmutatja erejét, és elősegíti országának terjedését.) A betegek viszont nagy bizalmat és hitet tanúsítanak, amikor a gyógyulást kérik vagy fogadják.

A legrégibb adatok tanúsága szerint a Jézus által gyakorolt és tanítványai küldetésébe belefoglalt gyógyító tevékenység — akár karizmatikus, akár szentségi formában — tovább folytatódott az Egyházban. A legtöbb szentírás-magyarázó Jézus gyógyító tevékenységét nem az elöljárói hivatallal kapcsolatos szentségi, hanem az egyéneknek adott karizmatikus ajándéknak tulajdonítja. A kettő kapcsolatáról a fejezet végén szólunk majd.

A betegek részéről igen nagy szerepe van a hitnek, akár Jézus, akár tanítványai gyakorolják a gyógyító tevékenységet. Voltak olyan magyarázók, akik önszuggesztióval a-

zonosították ezt a hitet, és így akarták megmagyarázni a csodákat. Az ilyen magyarázat öncélúnak tekinti a csodákat: végső céljuk a testi gyógyulás. De, amint láttuk, a gyógyulásoknál nem a rendkívüliség, nem a « csoda » a fontos, hanem Jézus személye, akiben az Atya ereje működik, és megvalósítja Isten országát. Az evangéliumi hit nem a csodás gyógyulás, hanem Jézus Krisztus személye felé fordul, ezért lényegesen különbözik az önszuggesztiótól.

Szent Jakab levele

Jakab levele lényegében oktatás: bemutatja, hogyan értette és hogyan alkalmazta a Mester tanítását az egyik, zsidó-keresztényekből álló közösség. Az 5,13-15-ben található és minket érdeklő szövegrész így szól: « Szenved valaki közületek? Imádkozzék! Jókedve van? Énekeljen zsoltárt! Beteg valamelyitek? Hivassa el az egyház elöljáróit, és azok imádkozzanak fölötte, s kenjék meg olajjal az Úr nevében ». Három élethelyzetre ad utasítást: 1) a szenvedő imádkozzék, 2) a jókedvű énekeljen, 3) a beteg hivassa el az Egyház elöljáróit.

Milyen betegről van szó? Nyilvánvaló, hogy komoly betegről, mert arra szorul, hogy az elöljárók hozzá jöjjenek; de sem a görög szó, sem a szövegösszefüggés nem utal halálos betegségre. A 14. versben előforduló melléknév a leggyakrabban használt kifejezés az Újszövetségben, és mindenféle betegségre alkalmazzák. A 15. versben szereplő « beteg » főnév az « ellankadni, elbágyadni » igéből származik (vö. Zsid 12,3; Jel 2,3), ami önmagában nem zárja ki a halálos elbágyadást, de nem is jelenti szükségképpen azt. A magyarázók nagy többsége komoly, de nem halálán levő beteget ért a fenti kifejezésen.

« Hivassa el az egyház elöljáróit. » A magyar szóhasználatban a protestáns egyházak megőrizték a presbiter

szót; az új protestáns fordítás a « gyülekezet véneiről » beszél. A presbiter szó, több protestáns és a legtöbb katolikus magyarázó szerint, nem felel meg pontosan az akkori fogalomnak. Az Ősegyházban eleinte, úgy látszik, két formája volt az egyházi hivatalnak. Az egyik általában zsidó eredetű, a másik inkább a pogányságból megtért hívek között terjedt el. A kettőt azonban nem lehet élesen elválasztani, mert valószínűen kölcsönösen hatással voltak egymásra. A zsidó eredetű keresztények részben megtartották a náluk megszokott kormányzási formát, a preszbütériont vagy « vének tanácsát » (vö. Mk 14,43). A « vének » a közösséget az apostolok és — végső fokon — Krisztus megbízásából vezették. A pogányságból megtért keresztények között inkább az episzkoposz — « felügyelő » — gyakorolta ugyanezt a vezető szerepet. Az Apostolok Cselekedeteiben mindkét kifejezést megtaláljuk. Csel 20,17 preszbüteroszt, 20,28 episzkoposzt használ, de mindkettő az egyházi elöljáróra utal. Így azt állíthatjuk, hogy a legújabb magyar katolikus fordítás igen szerencsés, amikor egyházi elöljárót mond (vö. Csel 11,30; 14,23). (Csel 15,23 megtartotta a presbitert.)

A preszbüterosz szó szerint koros, idős embert jelent; de tágabb értelemben is vették: sokszor kiválóságra, rangra vagy vezető szerepre utalt. Ebben az utóbbi értelemben használja Jakab levele, ami világos a határozott névelőből: « az Egyház elöljárója ». A közösség vezető emberéről van tehát szó.

« Imádkozzanak fölötte, és kenjék meg olajjal az Úr nevében. » A szöveg nem említi a kézrátételt, de nem is zárja ki, minthogy a kézrátétel imádság (áldások) közben megszokott szertartás volt a zsidó hagyományban. Ugyancsak elterjedt szokás volt az olajjal való megkenés. Jézus tanítványai első missziós útjukon ezt a módszert alkalmazták (Mk 6,13). Az irgalmas szamaritánus is olajat és bort öntött a beteg sebeire (Lk 10,34). Nem má-

gikus és — mai nyelven szólva — nem csupán « orvosi » beavatkozásról van szó. Az eredményt nem valami csodás erő és nem is a megkenést végző személy szaktudása biztosítja. A szertartás « az Úr nevében » történik, és az eredmény a hitből fakadó imádságnak köszönhető; a megkenés tehát szentségi, kegyelmet közlő szertartás. « Az Úr nevében » annyit is jelent, ahogyan más összefüggésből ismerjük, hogy az Úr rendelése szerint vagy az Úr tekintélye alapján (Cserháti 386). Az imádság az egyházközösség hivatalos imádsága; az elöljáró a közösség nevében mondja el.

A Jézus Krisztusban megjelent isteni erő bennük és általuk építi Isten országát (vö. Mk 9,38; 16,17; Lk 10, 17; Csel 4,10; lásd továbbá a 34. oldali idézeteket). Az Üdvözítő nevében imádkozó elöljárókon keresztül Krisztus működik. Isten országának megvalósulása az ember üdvözülése. Ez történik a betegek kenetének szertartásában: Isten országa épül, az ember megszabadul, « üdvözül ». Így ez a vers is nagyon összhangban van Jézus szavaival és a betegeken művelt tetteivel, és ugyancsak összhangban van tanítványainak mondott ígéreteivel és jövendöléseivel.

« A hitből fakadó ima megszabadítja, az Úr talpra állítja, ... bocsánatot nyer. » Ennek a szövegnek a magyarázata a legnehezebb, és pusztán nyelvtani alapon szinte nem is lehet remélni azt, hogy pontosan úgy értelmezzük, mint Szent Jakab értette. A három, számunkra különálló esemény — ima megszabadítja, Úr talpra állítja, bocsánatot nyer — valószínű harmonikus egységben volt a levél és olvasói számára.

« Megszabadítja » (*szózein*), a régebbi fordítás szerint « üdvére lesz ». Mit jelent ez a szabadulás? Csupán a betegségtől szabadítja meg, vagy többre, az ember végső és életét betetőző szabadulásra utal, vagy mindkettőre? Jakab ötször használja ezt a kifejezést (1,21;

2,14; 4,12; 5,15; 5,20). A legtöbb esetben a végső szabadulásra utal. Így kell értelmezni az 5,15-ben is? Nem szabad ennyire leszűkíteni a kifejezés értelmét, mert több helyen sokkal tágabb jelentésben használja az Újszövetség. Mt 9,22 ugyanezzel a szóval jelzi, hogy az asszonyt hite meggyógyította, és egészséges lett . A legtöbb magyarázó helyesen úgy értelmezi ezt a kifejezést, hogy az üdvösségre utal; ennek kezdeti megvalósulását láthatja már itt és most a beteg és az őt körülvevő egyházi közösség. A betegségtől való mostani szabadulás jele annak a végső szabadulásnak, amelyben része lesz az embernek a feltámadáskor. Tehát nemcsak a « testi szenvedéstől » való szabadulásra, nem is közvetlenül a halálra és a végső szabadulásra, hanem általában a beteg ember szabadulására utal: a mostani testi gyógyulás már elővételezi az üdvösséget.

« Talpra állítja » (*egeirein*) szintén sokértelmű kifejezés. Utalhat egyszerűen az asztaltól, az ágyból való felkelésre; utalhat a betegségből való felépülésre is. De ezt a kifejezést használják az evangéliumok Jézus feltámadására is. Itt is az előbbi mintát kell követnünk a szó értelmezésében. Az Úr talpra állítja a hivőt — ez minden kétséget kizáróan állítható a betegről. Ha visszakapja egészségét, ez a talpra állítás jele, szimbóluma lesz annak a talpra állításnak, amelyben a beteljesüléskor lesz része. Isten országa ott is épül, ahol mi azt nem látjuk, és az Isten által közölt élet ott is erősödik, ahol mi gyöngeséget látunk. A beteg talpra áll, megerősödik benne az isteni, kegyelmi élet; ha testi gyógyulás következik be, ez látható jele lesz a lelki feléledésnek.

« Bocsánatot nyer. » A bűnbocsánat a kenet üdvözítő hatásait jelzi. A kenet a Szentlélek kegyelme révén eltörli a bűn hatásait, visszahelyezi a beteget — ha erre szüksége van — a megszentelő kegyelem állapotába (vö. *DB* 909).

Az ilyen, mindent « egységben » látó gondolkodás- és beszédmód jellemezte azt a közösséget, amelynek Szent Jakab írt. Így ez az értelmezés látszik helyénvalónak. A zsidó gondolkodásmód vallásos szemmel nézte a világot és annak eseményeit. Ezért a három előbb említett elemet nem választotta el egymástól, hanem együttesen alkalmazta a beteg emberre. Kérték, hogy az Úr szabadítsa meg az üdvösségét veszélyeztető gyöngeségétől, és állítsa őt talpra. Más szóval: szabadítsa meg a bűntől és annak hatásaitól, és közölje vele a teljesebb életet. Beteg testvérükért végzett imájuk magában foglalta az egészséget, az üdvösséget, egyszóval az egész ember « szabadulását ».

Egy szélsőséges magyarázat

A. Grillmeier 1961-ben közölt egy tanulmányt, amely teljesen eszkatológikus, a végső beteljesülést szem előtt tartó értelemben magyarázza ezt a szövegrészt. Megemlíti, hogy kéziratát megmutatta H. Schlier szentírásmagyarázónak és J. Ratzinger teológusnak, akik — ha nem fogadják is el ezt a magyarázatot — kifejezték, hogy így is lehet értelmezni a szöveget. Grillmeier szerint a szóban forgó beteg halálán van, és betegsége azt jelzi, hogy a halál már az ajtón kopog. Ezért hivatja az egyház elöljáróit, hogy előkészüljön a végső lépésre. A kenet a feltámadásra készíti elő a hívőt, úgy, hogy megszabadítja, azaz hogy ő Krisztusban elnyeri végső üdvösségét, és részesedik a feltámadásban.

Főleg német teológusok körében terjedt el ez a magyarázat. Ilyen értelmezést ad a betegek kenetének M. Schmaus többször megjelent dogmatikája is. A kenet a halál megszentelése és a testet az örökkévalóságra előkészítő szentség. Ebben az aktusban Krisztus végleg birtokába veszi az embert.

Ez a magyarázat egyoldalúan a halálra irányuló tekintettel olvassa a szöveget. Ez a lelkület megvolt a középkorban, de amint látni fogjuk a történeti részben, nem a kinyilatkoztatásra, hanem emberi tekintélyre épült.

Grillmeier magyarázata túlzó, nincs összhangban sem a kinyilatkoztatással, sem az Egyház általánosabban elfogadott hagyományával. Az Egyház hagyománya szentségnek ismeri a betegek kenetét. A szentségek az embert földi élete fordulópontjain érintik, és abban segítik, hogy helyesen éljen. A haldoklók szentsége a szent útravaló.

Miután bemutattuk az Ősegyház hagyományát úgy, hogy a betegekre és a róluk való gondoskodásra irányítottuk a figyelmet, még két kérdést kell röviden tárgyalnunk: 1. a betegek kenete szentségének krisztusi alapítását, 2. a karizmatikus és a szentségi « gyógyítás » kapcsolatát.

A betegek kenetét Krisztus alapította

A betegek kenete mint hivatalos cselekmény megbizatás eredménye, és ez a megbizatás magára Krisztusra vezethető vissza: a megkenés az « Úr nevében » történik. A krisztusi alapítással kapcsolatos általános problémákat a szentségtan elveit tárgyaló kötetben fejtettük ki (*TKK* III/5, 47k). Itt csak a főbb pontokat említjük:

1. Az Egyház alapításától kezdve élte, ünnepelte és kiszolgáltatta a szentségeket. A rendszerezés később kezdődött.

2. Az alapítás Krisztusra megy vissza, mert csak az Ő nevében és az Ő megbízásából közölheti az Egyház győzedelmes kegyelmét.

3. Valamennyi szentség egyedi (*in specie*) krisztusi alapítása a jelenlegi történelmi adatok birtokában nem tartható. Ez nem jelenti azt, hogy a szentségek nem vezethetők vissza Krisztusra. Az Egyház alapítása magában

foglalja az Egyház fő életműködéseit. A szentségek azok az életműködések, amelyek által az Egyház megvalósítja önmagát, azzá lesz, aminek Krisztus rendelte, kegyelmének győzedelmes jele.

Ami a betegek kenetét illeti, láttuk Jézus és tanítványai gyógyító tevékenységét. Jézus feltámadása után elküldte tanitványait, hogy a jóhírt hirdessék és valósítsák meg. Ez a küldetés magában foglalta a betegekről való gondoskodást (vö. Mk 16,19). Az ősegyház tovább folytatta ezt a gyógyító tevékenységet az egyének karizmatikus tevékenységében és az Egyház hivatalos cselekményében, az olajjal való megkenés által (Jk 5,13-15). A szentségi cselekmény külső formája, a megkenés módja és az azt kísérő imádság sok változáson ment át. De ez nem változtatta meg vagy semmisítette meg a szentség lényegét, vagyis azt, hogy az Egyház fölajánlja Krisztus győzedelmes kegyelmét a hivőnek élete új helyzetében.

A trentói zsinat az Egyház hagyományát foglalta össze, amikor hittételnek mondta ki, hogy « az utolsó kenet igazán és tulajdonképpen szentség, melyet az Úr Krisztus rendelt, és Szent Jakab hirdetett ki » (*DB* 926 — Schütz II 578 fordítása). A meghatározás nem jelzi azt, hogy Krisztus mikor, hogyan, közvetve vagy közvetlenül rendelte a betegek kenetét. A szentségek nem osztályteremben vagy írott forrásokból születtek. Krisztus baráti köre, feltámadása után, hirdette és élte a jó hírt, megvalósította Isten országát; ennek pedig lényeges és elengedhetetlen része volt a betegekről való gondoskodás. Ez a gondoskodás nem egyszerűen emberbaráti tevékenység volt, hanem az egész ember talpra állítása: Krisztus győzedelmes kegyelmének felajánlása az élet komoly fordulópontján. A szentség formája több változáson ment át, de minden forma valami módon igyekezett a szentség lényegét tükrözni. A következő fejezetben ez lesz vizsgálódásunk tárgya.

Az Egyház gyógyító tevékenysége: karizmatikus gyógyítás vagy szentségi kegyelem közlése?

Jézus Krisztus gyógyító tevékenysége tovább folytatódik az Egyházban. Ennek a példáját láttuk az Ősegyház történetében. Az most a kérdés, hogy miféle gyógyító tevékenység ez: egyéneknek adott ajándék (karizma), amelyet a közösség javára fordítanak, és halálukkal megszűnik, vagy állandó jellegű, hivatalos cselekmény (szentség), amely az Egyház fő életmegnyilvánulása? A XVI. századi újítók szerint a gyógyítás karizmája az Ősegyház letűntével megszűnt, és mivel az evangéliumokban nincs kifejezett utalás a betegek kenetére mint kegyelemközlő szertartásra, ezért nem szentség. Katolikus részről a trentói zsinat meghatározta, hogy az Egyház szertartása egyike a hét szentségnek (*DB* 926). A gyógyítás ajándékáról nem sok szó esett sem a zsinaton, sem a zsinat után. Az új érdeklődést a II. vatikáni zsinat keltette föl.

A kérdés egyre központibb helyet foglal el a teológiában, egyrészt a karizmatikus mozgalom megerősödése, másrészt az Egyház egyre mélyebb megértése folytán. A II. vatikáni zsinat (*LG* 12) tanítását az alábbi négy pontban foglalhatjuk össze:

1. A Szentlélek nemcsak a szentségek és hivatalos cselekmények útján, hanem szabadon és ingyen adott ajándékai (karizmák) által is vezeti és erősíti Isten népét, az Egyházat.

2. A Szentlélek ajándékai (vö. 1Kor 12,7) nem azonosíthatók csak a rendkívüli és csodás jelenségekkel, hanem mindenütt és az egyszerű eseményekben is fölismerhetők.

3. Ha valaki a Szentlélek különleges ajándékát kapja, fogadja azt hálával, de senki se keresse a rendkívüli ajándékokat, és apostoli tevékenységében ne ettől várjon csodálatos eredményeket.

4. Az Egyház elöljáróinak feladata az, hogy megítéljék, mi az igazi és a Lélektől származó ajándék, és azt felismerve « ne oltsák ki a Lelket », hanem tartsák meg azt, ami jó (1 Tessz 5,21).

Mi a karizma?

A kérdés hallatára önkéntelenül is valami csodás eseményre gondolunk. Ha valaki mindennap a legújabb divat szerint öltözve jelenik meg, szemünk annyira a ruhán akad meg, hogy alig figyelünk a személyre. És ha úgy történne, hogy fent említett modellünk több napon át ugyanabban a ruhában jelennék meg, hétköznapinak és egyszerűnek tűnnék az önmagában véve jól öltözött és kedves személy. Így vagyunk a karizmával is. A rendkívüliségre és nem a lényegre figyelünk, és ezt a rendkívüliséget keresve szem elől tévesztjük a Lélek ajándékait, amelyek pedig betöltik egész életünket.

Käsemann protestáns szentírás-magyarázó egyik tanulmányában érdekes módon fejti ki a karizma jelentőségét. Szerinte a *fő karizma* — amely Isten egyetlen, mindent magában foglaló ajándéka —: « az örök élet Krisztusban, a mi Urunkban » (vö. Róm 6,23). Amikor valaki hivővé lesz, csírájában ezt az ajándékot kapja meg. Krisztus, a győzedelmes Megváltó, ennek az életnek a szerzője és kiárasztója, és ebben az életben részesedik a hivő. Jézus Krisztus emberségét « átjárta a Lélek », átformálta Isten tervei szerint azt, ami eredetileg és jog szerint amúgy is Istené. Ugyanezt a « Lelket » és ezzel az új életet kapják meg a hivők (vö. Jn 7,39). A Lélek az ő életükben is visszaállítja a dolgok eredeti, Isten szerinti rendjét. Ami mindig és jog szerint Istené volt, most a valóságban is azzá lesz. Isten országa megvalósul itt és most a hivő életében. A « Lélek » tudtára adja a hivőnek, hogy minden ajándék: tehetsége, képessége, hiva-

tásbeli és családi állapota; egész élete a Lélek ajándéka (karizma) (1Kor 12,8). Abban a kis körben, ahová Isten állította, a hivő érvényre juttatja Isten ajándékait úgy, ahogyan azt Isten rendelte: MÁSOKÉRT, a közösségért.

De ha a hivő életében minden ajándék, akkor nemcsak a csodás gyógyítások, hanem a betegek körüli minden tevékenysége is karizma. A mai tudományos gondolkodású világban furcsán hangzik az, hogy az orvos szaktudását Isten ajándékának nevezzük. A hivő életében ez nem jelent ellentmondást, mert a hivő nem téveszti szem elől a másodlagos okok (az ember) önállóságát, de ezen túl a forrásra utal, ahonnan minden jó származik. Bármilyen képzett legyen is az orvos, a gyógyítás nem megy gombnyomásra, az élet nem engedelmeskedik azonnal az orvos parancsának. A gyógyítás egészen evilági szemmel nézve is párbeszéd az élettel, amelynek során az orvos azt a legmegfelelőbb légkört és helyzetet igyekszik megteremteni, amelyben az élet megerősödhet és új erőre kaphat. Végső fokon az orvos nem ura, hanem szolgája az életnek. A hivő ember az Élet Urát tartja szem előtt, és nemcsak az embernek, hanem az Élet Urának is fejet hajt.

Az orvosi és ápolói tevékenység, a betegekről való szerető gondoskodás, az értük mondott imádság és bátorító szavak, a rendkívüli gyógyulást előidéző, hitből fakadó imádság — amint ezt látjuk a szentek életében — és mindaz, amit a hívek beteg testvérükért, « másokért » tesznek, a Lélek indítására történik, tehát karizma. Jellemzője az, hogy őszintén, önként, jószívből és különleges egyházi felhatalmazás nélkül történik az üdvösség egyedülálló pillanatában. A fa gyümölcséről ismerhető fel. A beteget körülvevő hívek szorgoskodása folytán a beteg erőre kap és jobban lesz. A Lélek ajándéka elérte a célját: a hívek szerető gondoskodása folytán a beteg talpra állt, hitében megerősödött, és itt, ezen a kis pon-

ton, megvalósult Isten országa, a testvéri szeretetben láthatóvá lett Krisztus győzedelmes kegyelme. Az ilyen lelkület egyáltalán nincs kárára, sőt nagyon is segítségére van a hivatásos egészségügyi személyzetnek.

A betegek kenete

Jézus gyógyító tevékenysége tovább folytatódik az Egyházban nemcsak a Lélek indította egyének gyógyító tevékenységében, hanem intézményesen is a betegek kenetében. A szentségi cselekményben az Egyház hivatalos képviselője által az Egyház megvalósítja önmagát: felajánlja Krisztus győzedelmes kegyelmét az új élethelyzethez a betegségben levő embernek, és ez a kegyelem megsegíti, talpra állítja; ha bűnöket követett el, azokért bocsánatot nyer.

Mi az új helyzet a hivő életében? Eddig mindenben részt vett; most csak szemlélő, és úgy érzi, hogy egyre jobban kikopik az életből. Eddig az élet lehetőséget jelentett számára; most minden bezárult a négy fal közé. Ennek a változásnak eredménye a kétségbeesés — « talán még Isten is elhagyott » —; a beteg üdvössége tehát veszélyben forog. Ezt a szorongást és kétségbeesést oszlatja el az egyházi közösség nevében megjelent hivatalos személy, és ebben az új helyzetben ad erőt a betegek kenetének kegyelme, a pusztulásban és kikopásban is diadalmas élet szentsége (vö. Dörnyei 224).

Lehetséges, hogy a gyógyítás karizmája esetén sokkal jobban kidomborodik az egészség visszaállítása, a betegek keneténél viszont az egész ember üdvösségének biztosítása. Ennek ellenére mindkettőnek célja ugyanaz: segíteni a beteget itt és most, megvalósítani Isten országát itt és most.

MÁSODIK RÉSZ

A BETEGEK KENETE AZ EGYHÁZ TÖRTÉNETÉBEN

4. A TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉS FŐBB ÁLLOMÁSAI

A látószög meghatározása

1. Milyen formában jutott kifejezésre Krisztus betegekről való gondoskodása az Egyház hivatalos, tehát szentségi cselekményeiben a századok folyamán? A kérdést több oldalról lehetne megközelíteni: Hogyan magyarázták a krisztusi alapítást? Mi volt a szentség anyagi eleme és az azt kísérő hitből fakadó imádság formája? Ki kinek szolgáltatta ki, és milyen hatásokat reméltek a betegek kenetétől?

Ebben a füzetben, az első fejezetben kifejtett célunknak megfelelően, érdeklődésünk általános és pozitív beállítottságú. Ezért szeretnénk, amennyire lehet, az összes szempontot figyelemmel kísérni; mégis két terület: a szentség felvevője és a szentség hatásai, ebben a fejezetben különösen előtérbe kerül. Egyrészt azért, mert ez a két pont volt legvitatottabb a teológiában; másrészt azért, mert ezen a két téren kell a legvilágosabban látnunk, ha azt akarjuk, hogy napjainkban a jól megértett alapokra épített helyes gyakorlat kialakuljon.

2. Az Egyház krisztusi alapítása és a Szentlélek jelenléte az Egyházban biztosítja, hogy az Egyház helyesen értelmezi mivoltát és életműködéseit; a szentségek útján azzá lesz, aminek Krisztus rendelte. De azt nem garantálja, hogy az Egyház tagjai mentek lesznek minden túlzástól, kisebb-nagyobb félreértésektől, és azt sem, hogy a hivők az igazság helyes megértését és alkalmazását mértékre szabott öltönyként kapják, és megszabadulnak a

keresés és bizonytalanség szorongató érzésétől. Mindettől nem mentes az Egyház, mert még mint vándor útban van a végső cél felé, és tagjai még nem tisztultak meg a bűntől és az önzéstől. Életéhez tartozik tehát a reform, az a törekvés, hogy minél világosabban és tisztabban hirdesse és élje az eredeti hagyományt és megbízatást.

Amint látni fogjuk, a betegek kenete mindig megvolt az Egyházban; és az esetleges emberi túlzások és félreértések ellenére a benne működő Lélek újra meg újra visszairányította az Egyház figyelmét az eredeti hagyományra.

Sokak szemében ez botránynak tűnik: Az Egyház lényeges dologban tévedett! Ez a következtetés nem helytálló. A helyes következtetés az, hogy az Egyház soha nem veszíti el emberi arcát, és amíg el nem éri a végső beteljesülést, addig ezen a világon, a történelemben él, és az új történelmi helyzetekre új válaszokat keres.

3. Minden tartós és értékes megújulás, legyen az kulturális, társadalmi vagy vallási, az ősi hagyományokból táplálkozik. A források helyes értelmezése nem könnyű feladat. Megvan ugyanis az a veszély, hogy jelenlegi nézeteinket « beleolvassuk » a régi hagyományba, és ahelyett, hogy a forrást megértenénk, saját nézeteinket iparkodunk bizonyítani a forrásokból. A másik véglet: a múltat igyekszünk a maga megkövesedett formájában a jelenbe visszahozni, nem törődve azzal, hogy az ember történelmi helyzete, önmegértése, és ennek következtében az a mód is, ahogyan vallásos élményeit és Istenhez való viszonyát kifejezi, megváltozott. Ez az irány nem veszi figyelembe azt, hogy az Isten kegyelme nem az « embert általában », hanem a történelemben élő embert érinti és üdvözíti.

Részben a saját nézetek beleolvasása a múltba okozta, hogy az első századokban nem találtunk adatokat a bete-

gek kenetéről. Ha valaki a mai szertartási formákat keresi az Ősegyházban, nem fogja megtalálni. Az eredeti hagyománytól távol álló magyarázatok okozták részben, hogy a betegek kenete a haldoklók szentsége lett. A betegek kenete sok változáson ment át; ennek ellenére a betegekről való, Krisztus rendelte gondoskodás mindig megtalálható az Egyház fő tevékenységei között.

Vizsgálódásunkat öt részre osztjuk:

I. Az első századok gyakorlata;
II. A karolingok reformja;
III. A skolasztikusok tanítása;
IV. A trentói zsinat és a betegek kenete;
V. A trentói zsinattól napjainkig.

I. *Az első századok gyakorlata*

Az olajszentelés mint szentség

Az elérhető adatokból arra lehet következtetni, hogy az Ősegyház nem vont éles határt a karizmatikusok és az Egyház hivatalos képviselői által gyakorolt gyógyító tevékenység között; a hívek és vezetőik egyaránt igyekeztek gondoskodni a betegekről. Ez a magatartás azzal is magyarázható, hogy az egész közösség fejlődése kezdetén volt. Inkább a hit élése és gyakorlása, mint annak megértése és rendszerezése volt a döntő életükben. Úgy látszik, hogy a betegek kenetének hivatalos cselekménye nem a megkenés, hanem az olajszentelés volt. Ez kitűnik abból is, hogy több olajszentelési formát ismerünk, de egyetlen megkenési forma sem maradt fenn az első századokból. Az olajszentelési forma is problémát okoz. A megszentelt olajat több szentségi cselekményben alkalmazták, és vannak olyan formák, ahol nem lehet megállapítani, hogy a betegek olajáról vagy más olajról, például a keresztelendők olajáról van-e szó. Ennek elle-

nére vannak adataink a nyugati egyházból a « szent olaj », és a keleti egyházból « az imádság olaja » megáldására; mindkettőn a betegek olaját értették. Ezt a « szentelést » az egyházi elöljáró, a püspök végezte. A megáldott olaj alkalmazása sokkal szélesebb körű volt, mint ma; nemcsak a papok, hanem a hívek is használták.

A *Didakhé* (a 12 apostol tanítása) néven ismert, az első századfordulón íródott, erkölcsi és egyházi szabályokat tartalmazó kézikönyv egyik újabban felfedezett kopt változata tartalmazza a legrégebbről ránk maradt olajszentelési formát: « Az olajat illetően adjatok hálát mondván: Köszönjük neked, Atyánk, az olajat, amelyet Gyermeked által közöltél velünk. Tiéd a dicsőség mindörökké! Ámen. » Ezt a szöveget majdnem szó szerint átvette egy későbbi, a IV. század második feléből származó dokumentum, amely *Constitutio Apostolica* (Apostoli rendelkezés) néven ismeretes (vö. *R* 1231-36). Ez a szöveg nem jelzi világosan, hogy a betegek olajáról lenne szó. De a *Didakhé* az eucharisztikus ima után említi, és a későbbi, számunkra jobban ismert gyakorlatból világos, hogy a betegek olajának megszentelése a nagycsütörtöki eucharisztikus liturgia keretében történt. Az « olajat Fia által adja » hasonlóan hangzik, mint Jak 5,14: « kenjék meg olajjal az Úr nevében ». Ezek alapján több teológus és történész úgy véli, hogy a betegek olajáról van szó (vö. Poschmann 237).

Nem tévesztendő össze az előbbi dokumentummal a *Traditio Apostolica* (Apostoli hagyomány), amelyet Szent Hippolütosznak tulajdonítanak; 212-215 körül íródott, és valószínű, hogy a római egyház szertartásait tartalmazza. Itt egészen világos, hogy a betegek olajáról van szó, mert kéri, hogy « adjon erőt az olaj azoknak, akik megízlelik, és egészséget azoknak, akik használják ». Az Egyház azért könyörög, hogy az olaj űzze el a gonosz lelket, gyógyítsa meg a beteget a láztól, hidegleléstől,

gyengeségtől, és adja vissza a test, a szellem és a lélek egészségét (*R* 1241).

A Nílus deltájában fekvő Thmuisz nevű város püspöke volt Szent Szerápión (kb. 339-360), és valószínű ő állította össze a nevét viselő szertartáskönyvet. Ez a könyv a következő olajszentelő könyörgést tartalmazza: « Kérünk, hogy Egyszülötted árassza ki gyógyító erejét erre az olajra, ... hogy elűzzön minden betegséget és gyöngeséget ... és adja meg nekik (a betegeknek) kegyelmedet és bűneik bocsánatát ... legyen számukra az élet és üdvösség orvossága, és adjon nekik szellemi, testi és lelki erőt és egészséget, ... hogy megdicsőíttessék Jézus Krisztus, aki értünk meghalt és feltámadt, és aki gyöngeségeinket magán hordozta, aki majd eljön ítélni élőket és holtakat » (Funk 2,190). Ez az egyik legvilágosabb és legteljesebb szentelési forma, amely nyilvánvalóan a betegek kenetéről szól. A gyógyulás az Úr nevében történik, és nemcsak a testi betegségre vonatkozik, hanem figyelembe veszi az egész ember helyzetét, testi, lelki és szellemi gyógyulását, továbbá megemlíti a bűnbocsánatot is.

A nyugati Egyházban az első a betegek kenetére szóló teljes képet nyújtó utalás, amely a szentséget összekapcsolja Szent Jakab levelével, I. Ince pápától (402-417) származik. A pápa levelet írt a gubbiói püspöknek, hogy egy vitás kérdést megoldjon. A kérdés az volt, hogy vajon csak pap, avagy püspök is kiszolgáltathatja-e a betegek kenetét (Jakab ui. preszbüteroszokról beszél). A pápa válasza szerint (*DB* 99) Jak 5,14k azokról a betegekről értendő, akiket a püspök által megáldott olajjal kell megkenni; az olaj megáldója a püspök, de mivel személyesen nem látogathat el minden beteghez, azért az olaj alkalmazása a papok és a hívek feladata. Ez nem veszi el a püspök ama jogát, hogy ő is kiszolgáltassa a betegek kenetét. A levél megjegyzi, hogy minden betegnek kiszol-

gáltatható, kivéve a vezeklőket, mert azoknak a többi szentséget sem szolgáltatja ki az Egyház, amíg vissza nem térnek a közösségbe. A betegek kenete « a szentségnek egy neme » (*genus est sacramenti*), így az Egyház « élő » tagjainak szól.

Az olajszenteléssel kapcsolatban még egy dokumentumot szeretnénk megemlíteni. Gelasius pápa nevéhez fűződik egy szertartáskönyv, amelyet azonban valószínűleg nem Gelasius maga állított össze. A Nagy Szent Gergely (590-604) reformja előtti szertartásokat tartalmazza. Ez a könyv igen elterjedt és ismert volt nyugaton. Az olajszenteléshez ezt a könyörgést tartalmazza: « Kérünk, Urunk, áraszd ki az égből Szent Lelkedet, a Vigasztalót, erre az olajra, amelyet az élő olajfából teremtettél, hogy könnyítse meg szívünket (= lelkünket) és testünket. Add, hogy áldásod testi, lelki és szellemi gyógyulására váljék mindazoknak, akik azt magukhoz veszik, érintik, vagy azzal magukat megkenik. Űzzön el szívükből és testükből minden fájdalmat, gyöngeséget és betegséget » (Wilson 70). A Szentlélek ereje teszi tehát hatékonnyá az olajat, amely testi és lelki gyógyulást hoz.

Az olaj alkalmazása és a beteglátogatás

A két legutóbb említett dokumentum világosan jelzi, hogy az olajat nemcsak a papok, hanem a hívek is alkalmazták; nemcsak megkenésre, hanem magukhoz is vették. Egyes teológusok szerint ez az alkalmazás csak szentelménynek tekinthető, mert nem a szentségeket kiszolgáltató egyházi elöljáró által történt. Ezek szerint az olajszentelés volt a szentségi aktus, a hívek által történő alkalmazás pedig csak szentelmény (vö. Schütz II 580). Mások viszont úgy vélik, hogy nem lehet a hívek általt használt szent olajat a szentelmény rangjára lefokozni. Az első századokban az Egyház nem volt olyan éles határt a szent-

ségek és a szentelmények között, mint a későbbi rendszerező, skolasztikus teológia. A keresztség kiszolgáltatása is eleinte a püspök hatáskörébe tartozott, később a pap, majd a szerpap keresztelt, és szükség esetén a hívek is kiszolgáltathatták rendkívüli (esetleg csak feltételezett) meghatalmazással a keresztség szentségét. Hasonló az eset a bérmálással, ahol a rendes kiszolgáltató a püspök, de szükség esetén a lelkipásztori felelősséggel (pl. plébánossággal) felruházott papok is bérmálhatnak. Nem lehetetlen, hogy hasonló volt a helyzet a betegek kenetével. Az alábbi utalásokban találunk példákat mindkettőre: az egyházi elöljáró és a hívek által történő megkenésre. De előbb pár utalással jelezzük, hogy a betegekről való gondoskodás mennyire szívügye volt az egyházi elöljáróknak.

Szent Polikárp (? 70-156) a Filippiekhez címzett levelében arra buzdítja az egyház elöljáróit, hogy legyenek mindenkivel megértőek és irgalmasok, « látogassák meg a betegeket », és ne feledkezzenek meg az özvegyekről, árvákról és szegényekről (*R* 73).

Az *Apostoli hagyomány* szerint a diakónusok feladata volt az, hogy a püspöknél jelentsék be a betegek nevét, hogy a püspök meglátogathassa őket (*SC* 11 bis, 60-61).

Possidius szerint, aki Szent Ágoston első életrajzírója és a püspöki székben utódja volt, Ágoston, ha megkérték, « hogy kezét a betegekre téve imádkozzék értük », soha nem késlekedett, hanem sietett hozzájuk (*PL* 32,56).

Az első olyan, nem sugalmazott forrásból származó utalást, amely az olaj alkalmazásáról említést tesz, pár éve fedezték fel (*L'Ami du Clergé* 73 [1963] 490). 1963 januárjában a Megostorozásról nevezett jeruzsálemi ferences kolostor bibliai múzeumának birtokába került egy ezüst lemez (60 × 24 mm), amely egy a heródesi időkben készült lámpa tartozéka volt. Mindössze 17 sor arám nyelven írt szöveg olvasható a lemezen; a szakértők szerint 70 és 90 között íródhatott, így Szent Jakab levelével

majdnem egyidejű. Egy Datenazan nevű pap a szakadékba esettek angyalához, Quri'elhez fordul segítségért. Az imádság párbeszéd formájában történik; üdvösségért, gyógyulásért és bűnbocsánatért könyörögnek a beteg javára, és közben « meghintik » olajjal. Nem lehetetlen, hogy a szövegben szereplő öt kereszt alakú jel az ötszöri megkenésre, « meghintésre » utal.

I. Ince pápa levele, mint már említettük, szintén utal az olaj alkalmazására.

Arles-i Caesarius egy a VI. századból származó beszédében így emlékezik meg a betegek kenetéről: « Ha valami gyöngeség vesz erőt valakin, az vegye magához Krisztus testét és vérét, és kenje meg testét, hogy beteljesedjék rajta, ami írva van (a szerző itt idézi Jak 5,14-15-öt). Gondoljátok meg, testvéreim, hogy aki gyöngélkedve a templomba siet, testi gyógyulást és bűnbocsánatot nyer. Itt kettős ajándékot kap a hivő. Miért futnak mégis egyesek a javasasszonyokhoz, forrásokhoz, fákhoz és hasonló ördögi mesterkedésekhez?... Azért, hogy többrétű bajt szedjenek a nyakukba? » (*PL 39, 2238; R 2234*).

Száz évvel későbbi keletű Szent Eligius (590?-660) beszéde, amelyben kora babonás szokásait ugyanúgy támadja, mint az előbbi beszéd. Úgy látszik, hogy akkoriban annyira el volt terjedve a hívek között az olaj « privát » használata, hogy amikor Eligius Jakab levelét idézi, nem is utal az egyházi elöljárókra, hanem arra utasítja a beteget, hogy Krisztus testét és vérét magához véve « kérje bizalommal az Egyháztól a szent olajat, amellyel megkenve magát az Úr nevében » az apostol szerint nemcsak testi, hanem lelki gyógyulásban is része lesz (*PL* 40, 1172-3).

Az első szövegmagyarázat, amely Jakab levelét a maga egészében tárgyalja, az angliai Tiszteletreméltó (*Venerabilis*) Bédától (673-735) maradt ránk. Jak 5,14kk-t

magyarázva megjegyzi, hogy az Egyházban történő megkenés az apostoloknak adott küldetés (Mk 6,13) folytatása, és a megkenés célja az, hogy a betegek a hitből fakadó imádság révén meggyógyuljanak, Majd Ince pápára utalva kifejti, hogy mind a hívek, mind az egyházi elöljárók alkalmazhatják az olajat, az olajszentelés azonban a püspök hatáskörébe tartozik (*PL* 93,39).

Az első századok gyakorlatának főbb pontjai

Röviden így foglalhatjuk össze az első századok gyakorlatát és tanítását:

1. A legfontosabb szentségi aktusnak az olaj megáldását tekintették; mindig a püspök végezte a megáldást; ez biztosította, hogy a Szentlélek kegyelme gyógyító erővel ruházza fel az olajat.

2. Az olaj alkalmazása a templomban és odahaza történt, a papok és a hívek által egyaránt.

3. Az olaj alkalmazása valószínűleg szabadon fogalmazott imádság keretében történt.

4. Az alkalmazás módja is változott: megkenés, meghintés; esetleg előfordult az is, hogy a szent olajat megitták.

5. Kikre alkalmazták? Az olajszentelő szövegek egyszerűen betegekről beszélnek, és semmi utalást nem találunk a halálveszélyre. A betegség fogalma abban az időben más volt, mint manapság. A kórtünetek egész sorozatát említik az olajszentelő szövegek, az egyszerű sebesüléstől a legsúlyosabb nyavalyákig, besorolva a betegek közé a vakokat, a süketeket és a megszállottakat is; így feltételezhetjük, hogy a haldoklókat sem zárták ki, de viszont nem is tették meg feltételnek a megkenéshez azt, hogy valaki a halálán legyen.

6. Milyen hatást vártak a betegek kenetétől? A ránk maradt adatok gyógyulásról beszélnek; ezt szintén sok-

kal tágabb értelemben vették, mint a későbbi korok: az egész ember, a test, a lélek és a szellem gyógyulását várták a kenettől. A későbbi, középkori szövegekhez viszonyítva feltűnik a testi gyógyulás központi helye; de ez nem zárja ki, hanem magában foglalja a lélek és a szellem gyógyulását. Némelykor a bűnbocsánat is felmerül, anélkül azonban, hogy a bűn és a betegség közötti kapcsolatot világosan megmagyaráznák.

7. Az V-VI. századtól kezdve a beszédekben és néha az olajszentelési formákban is (vö. Chavasse 57kk: vizigót olajszentelési forma a VIII. századból) a betegek kenete csodaszerként szerepel, amely a kutyaharapástól az álmatlanságig mindent gyógyít. Kétségtelen, hogy túlzással van dolgunk; de ugyanakkor ez a túlzás is azt érzékelteti, mennyire a betegek kenete volt az olajjal való megkenés. « A fuldokló ember a szalmaszálba is megkapaszkodik »: ez az elv érvényesül a kezdődő középkorban. A római birodalom bukása és az azt követő barbár támadások feldúlták Európát, és szétrombolták az egész társadalmat. A nép hihetetlen szenvedésnek volt kitéve, és kétségbeesésében babonás szokásoktól várt enyhülést. A hitszónokok ilyen problémákkal küszködve ajánlják a bajok orvoslására a betegek kenetét. A helyzetet tekintve túlzásaik érthetők; ugyanakkor tanításuk különcségeit nem kell normának venni.

II. *A karolingok reformja*

Nagy Károly

Nagy Károllyal (768-814) új korszak kezdődött az Egyház életében. Nagy Károly nemcsak a frankok birodalmát, hanem azon belül az Egyházat is központosította és megreformálta. A reform kiterjedt a liturgiára és a papok életére. Mindkettőnek fő mozgatója Alcuinus

(735-804) bencés szerzetes volt, aki Angliában született és nevelkedett, majd később Nagy Károly bizalmasa és tanácsadója lett. A liturgia terén igyekezett a római és a galliai szokásokat egységesíteni. Valószínű, hogy több angliai szokást is beleszőtt az új szertartásokba.

A betegek kenetét illetően Alcuinus nevéhez fűződik a « Beteglátogatás rendje », amelyhez hozzácsatolták (815-845?) az ún. *Gregórián szertartáskönyvet.* [Ezen a néven ismerős, mert a Nagy Szent Gergely pápa alatt (590-604) összeállított munkára épül, az a szertartáskönyv, amelyet Adorján pápa küldött Nagy Károlynak; ezt csatolták a Beteglátogató könyvhöz. Valószínűleg ez a legrégibb teljes szertartás, amelyet ma ismerünk a betegek kenetéről (*PL* 78,231kk)]. Ebben a dokumentumban még megtaláljuk az ősegyház szokásait. A reform gyakorlati megvalósítása során azonban egy bizonyos félreértés kezdődött a betegek keneténekkiszolgáltatásban. Egyrészt a bűnbánattal került kapcsolatba a betegek kenete, amelyet csak a halálos ágyon vehettek föl a hívek; másrészt a zsinatok papoknak szánt utasításait a későbbi korokban félreértették. Hogy ezt jobban megérthessük, vizsgáljuk meg közelebbről a két mozzanatot.

A bűnbánat és kenet összekapcsolása a VI-IX. században

Az egyházatyák korában a penitenciatartás megszokott formája az ún. nyilvános bűnbánat volt. Ez nem jelentett nyilvános gyónást. Ha valakinek az élete botrányos volt — tehát nem lehetett összeegyeztetni az evangélium szellemével —, a püspök kiközösítette az illetőt, vagyis az egyházi közösség kizárta az Eucharisztia ünnepléséből. A visszatéréshez nem volt elég a jószándék: a bűnbánónak helyre kellett hoznia a hibát, és jóvá kellett tennie a botrányt. Ez úgy történt, hogy a hivő csatlako-

zott a bűnbánók rendjéhez, és megbeszélte a püspökkel vagy az őt helyettesítő pappal a javulás és a jóvátétel részleteit. Amikor a bűnbánati követelményeknek eleget tett, újra visszafogadták — rendszerint húsvétkor — a közösségbe, és így együtt ünnepelhette a többi hivővel az Eucharisztiát. (A bűnbánók csak a szentmise oktató részén vehettek részt.) Ezt a szigorú szokást az akkori egyházfegyelem követelményének tekintették. Nem akarták, hogy a bűnösökel a bűn is betóduljon a hivők közösségébe (vö. Schütz II, 564).

De itt is megnyilatkozott az Egyház emberi arca: a javulást célzó szokás elviselhetetlen teherré vált. A kiszabott elégtétel ugyanis egyre súlyosabb lett, és ennek következményeként az élet utolsó pillanatára halasztották a bűnbánat szentségét. A bűnbánat egyik különös formája volt az, hogy a megtérő szerzetbe lépett: megtérése őszinteségét azzal bizonyította, hogy élete hátralevő részét imádságban és vezeklésben töltötte. Ezt a gyakorlatot halálos ágyukon a hívek is átvették, magukra öltve a szerzetesi ruhát és vállalva a szerzetesi élettel járó kötelezettségeket. Ha a « megtérő » véletlenül felépült, szerzetesi kötelezettsége megmaradt, tehát nem térhetett vissza családjához (*SM* 3,394). A pap csak a halálos ágyán látogatta meg a beteget, aki az utolsó pillanatban kibékült az Egyházzal (bűnbánat és az Eucharisztia vétele), és ekkor felvette a betegek kenetét.

Egy másik tényező is hozzájárult ahhoz, hogy a betegek kenete a haldoklók szentsége lett: a régi kor felfogása a betegségről. Erről 1. fejezetünkben már szóltunk. Az első századokban is összekapcsolták a betegséget és a halált, éppúgy, mint a VI. század után. De az első századokban a kenet a bűnbánattól független, önálló szentség volt. A hivő a betegség fontos életfordulóján vette föl. A VI. század után viszont fokozatosan eltűnt a betegség/betegek kenete kapcsolat: a « beteg » helyét átvette

a « haldokló », aki egymás után részesült a bűnbánat, az Eucharisztia és a kenet szentségeiben.

A papi élet reformja

A betegek kenetének helytelen értelmezésében egy másik tényező is közrejátszott: a papoknak szánt zsinati határozatok félreértése.

Az elég sűrűn ismétlődő helyi zsinatok újra és újra felhívták a papok figyelmét kötelességeik teljesítésére, többek között arra, hogy ne feledkezzenek meg utolsó küzdelmüket vívó híveikről. A 836-os aacheni zsinat 5. kánonja így intézkedett: « Ha valakit betegség sújt, a pap hanyagsága ne legyen az oka annak, hogy nem részesül a bűnbánatban, az imádságban és a szent olajjal való megkenésben » (Mansi 14,681).

Tekintve, hogy a bűnbánat csak egyszer történhetett, és azt az élet utolsó pillanataira halasztották, fontos volt, hogy a papok különös gonddal figyeljenek az utolsó órájukat élő hivőkre. A századok folyamán ezt a figyelmeztetést kizárólagos értelemben magyarázták: csak ekkor, a halálos ágyon, máskor azonban nem lehet kiszolgáltatni a betegek kenetét. A zsinati szabály a papok kötelességére akart figyelmeztetni, de végül a hívek lehetőségeit szűkítette le.

A kérdés kiváló szakértője, Poschmann, megvizsgálta az egész középkor gyakorlatát, amikor ennek a téves iránynak a hatásait már világosan látni lehetett. Így következtet: « A kenet így lett a haldoklók szentségévé, annak ellenére, hogy az sem a szentség céljának (a betegség ellenszere), sem az Egyház utasításainak nem felelt meg. Az Egyház előírta, hogy a komoly betegségben szenvedőknek adják fel a kenetet, de a betegeken nem kizárólag azokat a haldoklókat értette, akiknek felgyógyulására nincsen semmi remény » (Poschmann 246).

A törés első jelei

A törés első jelei a VI-IX. században mutatkoznak a betegek és a betegek kenete között. A helyi zsinatok — mint mondottuk — arra buzdították a papokat, hogy gondoskodjanak az életből távozókról. Ennek a gondoskodásnak egyik formája a betegek keneténeke kiszolgáltatása volt. A betegek kenetét *de facto* a haldoklóknak szolgáltatták ki. Ugyanakkor mind a zsinati utalásokban, mind a liturgikus imádságokban a betegekről és az ő gyógyulásukról volt szó.

A 813-as chaloni zsinat szerint a kenet nyújtotta segítséget, « ami meggyógyítja a test és a lélek gyöngeségeit », nem szabad könnyedén venni (Mansi 14,104). A pavíai zsinat (850) szerint a betegek kenete üdvözítő szentség; Szent Jakab ajánlja; hatása: « ha valaki bizalommal kéri, az bocsánatot nyer, és testi egészsége is helyreáll » (*DB* 315). Továbbá a zsinat azt is megjegyzi, hogy nem vehetik föl azok, akik a bűnbánók rendjébe tartoznak, hanem csak azok, akik kibékültek az Egyházzal, és méltók Krisztus teste és vére vételére (uo.).

Fentebb említettük az első teljes szertartást a betegek kenetéről. Jóllehet a korabeli zsinatok egyre inkább a bűnbánattal és a szent útravalóval együtt emlegetik a betegek kenetét, a Gregórián szertartáskönyvben nincs semmi utalás a haldoklókra. A könyv utasítása szerint a beteg térdeljen le, ha lehetséges, és így vegyen részt a szertartásban; tehát betegről és nem haldoklóról van szó. A könyörgésekben azt kéri az Egyház, hogy a beteg mielőbb visszatérhessen — jobb egészségben — előbbi beosztásához. A kenet után következik az Eucharisztia vétele, de ez nem « útravaló », hiszen a szertartáskönyv azt az utasítást adja, hogy ha nem javul a beteg helyzete, akkor ismételjék meg hétszer a szertartást.

A bűnbánat és a kenet szentségét a gyakorlati érzék helyezte egymás mellé, és lassan-lassan csak a haldoklók-

nak szolgáltatták ki a kenetet. A későbbi teológiai eszmélődés ezt a gyakorlatot vette alapul, és e reflexió vezérgondolata a kenet mint a haldoklók szentsége lett. A teológiai magyarázatok egyre inkább a haldoklóra, a túlvilágra és a beteljesülésre összpontosították a figyelmet, nem pedig a beteg életében bekövetkezett fordulópontra. Klasszikus példája ennek híres oxfordi Magdolna-kollégium szertartáskönyve (a XII. századból). Ez a kódex egy IX. századból való könyörgést, amely így hangzik: « irgalmadból előbbi beosztásához visszatérjen », így alakított át: « hogy elnyerje bűnei bocsánatát, és megkapja az örök életet » (Botte: *MD* 15, 1948, 91-107).

Összefoglalásul ezt jegyezzük meg e korról: a gyakorlatban a betegek kenetének kijelölt hely a bűnbánat és az útravaló után az utolsó lett; a papoknak szánt buzdítás kizárólagos magyarázata a hívekre alkalmazva egyre inkább a haldoklókkal hozta kapcsolatba a betegek kenetét. A liturgia imádságai ennek ellenére következetesen a betegekre utaltak, és gyógyulásért, bűnbocsánatért könyörögtek. A következő kor — a skolasztikus teológia — igyekezett « összhangot teremteni » úgy, hogy a haldoklókra alkalmazta a betegeknek szóló imádságokat.

III. *A skolasztikusok kora* (*XI-XIII. sz.*)

A skolasztikus teológusok rendszerező vizsgálódásának egyik fő törekvése volt a szentségek kegyelmi hatásának és az ezt jelző karakternek, valamint a kettő viszonyának pontos meghatározása (vö. *TKK* II/5,66). A kegyelmi hatás minden kétséget kizáróan biztosítva van azok számára, akik nem gördítenek akadályt a kegyelem útjába.

Mi ez a minden kétséget kizáróan biztosított kegyelem a kenet esetében?

Talpra állítás = bűnbocsánat

A skolasztikus vizsgálódás a meglevő gyakorlatból indult ki; erről azt vélték, hogy az Egyház állandó gyakorlata volt. Ez a vélekedés érthető önmagában, hiszen a római birodalom bukása és az azt követő népvándorlás következtében az ősegyház szokásait tartalmazó történelmi emlékek elérhetetlenek voltak, és a « múlt » arra a közelmúltra utalt, amely — mint jeleztük — nem követte hűségesen az ősegyház szokásait. E « közelmúlt » szokás szerint a haldoklók vették föl a kenetet, és a legtöbbjük hamarosan a szentkenet vétele után meghalt. Ezért a « talpra állítás » semmiképpen sem lehetett a testi gyógyulás, hiszen az rendszerint nem következett be. A karoling korból való megkenési forma szerint « ott kell megkenni a beteget, ahol jobban fáj » (*PL* 18,235); ez nyilvánvalóan a testi gyógyulást és az egész ember jólétét tartja szem előtt. A IX. századtól egyre jobban elterjed az a szokás, hogy az érzékszerveket, a «bűnök kapuit» kenik meg, és így egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek a szentség lelki hatására, a bűnbocsánatra (vö. *DB* 700).

Szent Viktor-i Hugó († 1141)

Hugó szerint először a lélek, azután a test nyer gyógyulást. Azért lett beteggé a test, hogy a lélek javát szolgálja. A betegek kenetében ennek a fordítottja történik: a lélek nyer gyógyulást a bűnbocsánat által, és ennek következtében a test is visszanyerheti egészségét. Ha úgy történne, hogy a testi gyógyulás nem következik be, nem kell kétségbe esni, mert a lélek gyógyulása mindenkor biztosítva van (*PL* 176,578). Az érvelés alapja valószínűleg a bűn és annak büntetése, a betegség közötti kapcsolat, aminek megvan a szentírási alapja. De az alkalmazásban nem követi pontosan a Szentírást. Ez ugyanis egységnek tekintette az embert, míg a skolasztikusok a test-

ből és lélekből álló egységben egyre nagyobb szerepet juttattak a léleknek. A lélek gyógyulása mindig biztosítva van, a testi gyógyulás másodlagos. Hugó tanításában nem utal arra, hogy a kenet a haldoklók szentsége lenne.

Az új irány

A korai skolasztikának a kenetről szóló tanítását lépésről lépésre követi H. Weisweiler egyik, a szakemberek által igen nagyra értékelt cikkében (lásd bibliográfiánkat). Szerinte Hugó vízválasztó, mert ő még a betegek kenetéről beszél, és még említi, hogy a kenetnek az egész embert, tehát a testet is érintő hatása van. Vele szemben az új irány, amelynek történelmi előzményeit láttuk, és amelynek teológiai kifejtését most találjuk meg a maga teljességében, a kenetet a haldoklók szentségének fogja fel, hatásait pedig teljesen túlvilági, eszkatologikus értelemben magyarázza.

Hugóval egyidejű az *Epitome Theologiae Christianae* néven ismert kézikönyv. Ebben a következőket olvassuk: « Minden hivő három megkenésben részesül... Az első akkor történik, amikor hivővé lesz a keresztségben, a második a bérmálásban, amikor kegyelmi ajándékot kap, a harmadik a távozáskor (*in exitu*), amikor teljesen vagy részben elnyeri bűnei bocsánatát » (*PL* 178,1744).

Még határozottabb ez az irány a szintén korabeli Magiszter Simon szentségekről írt könyvében (Weisweiler adta ki: *Maître Simon et son groupe De Sacramentis,* Louvain 1947). « Amint a keresztség az (életbe) belépőknek, úgy a kenet az életből távozóknak a szentsége. A keresztség Krisztus jelével pecsételte meg az életbe lépőket, a kenet Isten látására készíti elő az életből távozókat » (Weisweiler 345).

Az *Epitome* idézete a haldoklóra és a bűnbocsánatra helyezi a hangsúlyt, M. Simon viszont egy új szempontot,

új elemet említ a kenet hatásai között: előkészület az örökkévalóságra. Ezt később úgy magyarázták, mint a test átszellemiesítését és közvetlen előkészítését Isten látására. A párhuzam a keresztség és a kenet között nagyon csábító. A keresztségben új életet kezd a hivő, és ennek az új életnek a princípiuma a kegyelem. A kenetben szintén egy újabb életbe, az örökkévalóságba lép, és ennek lényeges eleme a bűntelenség — az Isten-látás elengedhetetlen feltétele. Simon szerint ezért keni meg az Egyház a hivő érzékszerveit, hogy kimutassa a bűntől való szabadulást.

Az elmélet, bármennyire tetszetős is, ellenkezik egyrészt a hagyománnyal, másrészt az egész szentségi rendszerrel, amely az ember földi vándorlását és itt a földön való megszentelését tartja szem előtt. Ennek ellenére egyre jobban elterjedt a középkorban.

Lombardiai Péter (1100-1160)

Lombardiai Péter, akinek írásai a későbbi skolasztikus teológia alapjait alkotják, a betegek kenetét a Szentenciák IV. könyvében tárgyalja (*Libri Sententiarum* IV. d. 23: *PL* 192, 899k). Az időrendben őt követő teológusok mind ezt a szöveget magyarázzák.

A kenetről szólva (Hugóra hivatkozva) megemlíti, hogy a szentségnek testet és lelket érintő hatása van. De amikor saját véleményét fejti ki a szentségi szertartás jelentőségéről, amely szertartás a közölt kegyelem jele (vö. *TKK* III/5,68), csak a lelki hatásról beszél. « A szertartás a külső megkenés; a (közölt) valóság (= kegyelem) a belső megkenés, amely tökéletes lesz azáltal, hogy bűnbocsánatot ad, és az erényeket növeli » (*PL* 192,899). Hugó a szentségre utalva még a betegek megkenéséről beszél, Lombardiai Péter már « utolsó » kenetnek nevezi: az élet utolsó óráiban az Egyház még egy utolsó meg-

kenésben részesíti a hivőt, hogy ezzel biztosítsa bűnei bocsánatát, és előkészítse Isten látására.

Az ősegyházban az utolsó, a haldoklóknak szánt szentség a szent Útravaló volt. Az örök élet záloga a hívek életében az Eucharisztia (Jn 6,52-58). Az idegen földön utazó zarándok a helyet ismerő vezetőhöz csatlakozik, hogy célba érjen. Ha veszélyes fordulóhoz érnek, akkor még szorosabban a vezetőhöz húzódik, hogy főleg itt segítse a tájékozódásban. A hivő vezetője Jézus Krisztus, Ő táplálja az Eucharisztiában. Amikor a hivő útravalóként magához veszi az Eucharisztiát, bizalommal fordul Krisztushoz, hogy amint életében éltetője és vezetője volt, úgy most is legyen az, és vezesse el az örök életre. Érthető, hogy miután a kenetnek jutott az utolsó hely a szentségek között, egyre jobban neki tulajdonították a szent Útravaló közölte kegyelmeket. Amíg az Eucharisztia egész életében, de különösen halála óráján segítette a hivőt, a kenet közölte kegyelem teljesen a végső órára szorítkozott, és nem a zarándokot, hanem a zarándoklásból az örökkévalóságba lépő haldoklót készítette elő az Isten látására.

Nagy Szent Albert szerint a « haldoklók szentsége » a haldoklóknak szól; ezen pedig nem a szent Útravalót, hanem a kenetet értette (*In Sent.* IV, d. 2, a. 2 és d. 23, a. 9).

Szent Tamás (1225-1274)

Aquinói Szent Tamás rendszeresen és kimerítően két helyen tárgyalja a betegek kenetét: az egyik korai munkájában, amikor a Lombardiai Péter által összeállított teológiai véleményeket magyarázza (*In IV. Sent.* IV, d. 23), és egy későbbi művében, a *Summa Contra Gentiles*-ben (IV. 57-58 és 73). Feltehető, hogy ez az utóbbi hívebben tükrözi véleményét. Több művében ezeket a magyarázatokat ismétli. Az Egyházba visszatérni készülő örmények-

nek szóló hittani összefoglalás (*DB* 700) Szent Tamás *De articulis fidei et Ecclesiae sacramentis* c. munkájából vette át a kenetről szóló tanítást.

Egyes szakértők bizonyos haladást látnak Szent Tamás kezdeti és későbbi tanítása között, rámutatva arra, hogy későbbi munkájában orvossághoz hasonlítja a kenetet (*SCG* IV, 73, 1 és *Suppl.* q. 30, a. 1), tehát a szentség e szerint a bűn hatásait orvosolja. Valójában azonban Szent Tamás értelmezése szerint ez az orvosság nem az egész embert gyógyítja, és nem is zarándok földi életére szól, hanem az örökkévalóságba lépő hivő bűneit bocsátja meg, és előkészíti őt Isten látására. « Világos tehát, hogy ez az utolsó szentség; célja az, hogy betetőzze az egész lelki gyógyulás folyamatát, és ez által előkészítse az embert arra, hogy az (örök) dicsőségben részesüljön. Ezért nevezik utolsó kenetnek » (*SCG* IV, 73,3).

A ferences iskola

Szent Bonaventúra (1221-1274) és Duns Scotus (1264-1308) képviseli ezt az iskolát, és egyben a skolasztikus fejlődés legszélsőségesebb véleményét a kenet felvevőjéről és hatásairól. Ők is Lombardiai Péter véleményét magyarázzák. Bonaventúra szerint bármennyire beteg is a hivő, nem szabad neki kiszolgáltatni a kenetet, hacsak nem világos, hogy halálán van (*In IV. Sent.,* d. 23, a. 1). Scotus hasonlóképpen úgy véli, hogy csak akkor lehet kiszolgáltatni a kenetet, amikor a beteg már képtelen arra, hogy vétkezzen vagy bűnbánatot tartson; tehát a haláltusa beálltával.A kenet fő hatását abban jelöli meg, hogy előkészíti a haldoklót az örök dicsőségre (*Reportata Parisiensia in IV. Sent.,* d. 23, q. unica, n. 3).

A fentiekből látjuk tehát, miként tolódott el a hangsúly a betegek kenete értelmezésében, mígnem teljesen és kizárólagosan a haldoklók szentségévé vált. A skolaszti-

kusoknál felvevője elsősorban nem az új élethelyzettel küzdő beteg, hanem az örökkévalóságba készülő haldokló lett. Hatásai között is nem a beteg talpra állítását, hanem a « végső gyógyulását », vagyis az örökkévalóságra való előkészítését emelik előtérbe. Sajnos, ez az egyoldalú nézet nagyon elterjedt a nyugati Egyházban, és sokáig érezttette hatását. A keleti Egyház azonban nem követte ezt a fejlődési irányt.

IV. *A trentói zsinat tanítása*

A trentói zsinatra összegyűlt püspökök a skolasztikusok tanítását tekintették az Egyház hagyományának (vö. *DB* 700). Ennek a hagyománynak elfogadása mint az Egyház hivatalos tanítása még szélsőségesebbé tette volna a kenetről szóló teológiát. Ez nem történt, mert fontos változásokat eszközöltek a viták során. Egy másik oldalról jövő veszélyt az újítók tábora képviselt; ők tagadták, hogy a Szent Jakab által említett megkenés az Egyház szentsége. A két szélsőséges nézet között a középutat kereste a zsinat. Több mint 400 év távlatából látjuk, hogy azt meg is találta, és tanítása visszairányította az Egyház figyelmét az Ősegyház hagyományára.

Az újítók tanítása

Az újítók véleményét az alábbi négy pontban találjuk a zsinat aktái között: 1. Az utolsó kenet nem az Újszövetség szentsége amelyet Krisztus alapított, hanem az Atyáktól ránk hagyott, tehát emberi tekintélyre alapuló gyakorlat. 2. Kegyelmet nem közöl, bűnbocsánatot sem ad, és nem állítja talpra a beteget, amint ez az ősegyházban tapasztalható volt; utóbbi karizma megszűnt az ősegyházzal. 3. A római Egyház gyakorlata nem a Jak 5,14k

által említett gyakorlat folytatása, ezért meg kell szüntetni. 4. Az utolsó kenet kiszolgáltatója nem egyedül a pap, és a Jakab-levélben említett presbiterek nem a püspök által szentelt papok, hanem a közöttég (egyéniségük vagy választás útján) tiszteletben tartott tagjai (*SGTr* 7, 233-240).

A kánonok ezt a négy pontot cáfolják. 1. kánon (*DB* 926): Az utolsó kenet Krisztus által alapított szentség, amelyet Szent Jakab hirdetett ki. 2. kánon (*DB* 927): Kegyelmet közöl, bűnbocsánatot eszközöl, és megsegíti a beteget. 3. kánon (*DB* 928): A római Egyház gyakorlata nincs ellentétben Jakab apostol tanításával, ezért nem kell megszüntetni. 4. kánon (*DB* 929): Kiszolgáltatói a papok, őket értette Szent Jakab, nem pedig a közösség rangos tagjait.

A zsinat a félreértések kiigazítását tekintette fő feladatának; nem akart részletes és kimerítő tanítást adni a betegek kenetéről. Ennek ellenére a tanító részben pár jelentéktelennek látszó, de a történelmi távlatból nézve nagyon is fontos kiigazítást eszközölt.

A szentség felvevője és kegyelmi hatásai

A püspökök a tanító részben (*DB* 907) kifejtik az Atyák hagyományát; ez lényegében a Szent Tamás által összefoglalt tanítás. A végső fogalmazás mégsem követte szolgailag ezt a véleményt. A vizsgálódásunk tárgyát képező két pontban a zsinat atyái igen óvatosan fogalmaztak.

1. Kiknek szól a kenet szentsége? Az első vázlat szerint, követve a skolasztikus hagyományt, « kizárólag » (*dumtaxat*) a haldoklóknak. Ezt a szót a végső, hivatalos szöveg elhagyta, és helyette a « főleg » (*praesertim*) kifejezést használta: főleg azoknak, akik halálveszélyben vannak; ez nem zárja ki a betegeket (*DB* 910). A kánon-

ban (*DB* 927) pedig egyszerűen a « beteg kenetéről » beszél és a « betegről », akinek helyzetét megkönnyíti a kenet.

Az « utolsó kenet » kifejezést megtartotta a zsinat, de nem jelezte dogmatikai értékét, tehát nem meghatározásról (dogmatikai definícióról) van szó; a korabeli terminológiát használják, anélkül, hogy azt az Egyház hivatalos és egyedül helyes kifejezésévé tennék. Ez látszik abból is, hogy az első vázlat szövegezéséből (« joggal » nevezhető a haldoklók szentségének) a « joggal » szót elhagyták (Botte: *MD* 15, 1948, 91-107), és csupán az akkori szóhasználatot követve nevezték a « haldoklók szentségének ».

2. Mik a hatásai? A kenet hatásait három pontban foglalja össze a zsinat: A Szentlélek kegyelme *a*) üdvözíti a beteget, és az Úr megsegíti azáltal, « hogy nagy bizalmat kelt az Isten irgalmassága iránt, amelynek erejében a beteg könnyebben viseli a betegség alkalmatlanságait és fáradalmait, és hatásosan áll ellen a kísértő ördögnek, aki sarka után leselkedik » (*DB* 909; Schütz 2,585 fordítása); *b*) megbocsátja bűneit, és a bűn maradványait eltörli benne; *c*) ha lelkének javára van, egészségét is visszaállítja (*DB* 909).

A zsinat atyái világosan látták, hogy csak a testi gyógyulás nem lehet a szentség célja, mert az Isten az egész embert üdvözíti. A skolasztikusok tanítását sem fogadták el, amely szinte teljesen figyelmen kívül hagyta a testet, és nem annyira a zarándok életét megerősítő, hanem az örökkévalóságra közvetlenül előkészítő kegyelmet látott a betegek kenetében.

A kenet a bűnbánat betetőzője

A zsinat nem ad közelebbi meghatározást a bűnbánat és kenet kapcsolatáról. « ...az utolsó kenet betetőzője

nemcsak a bűnbánat szentségének, hanem az egész keresztény életnek is, amelynek lényege a bűnbánat » (*DB* 907). Ezt a kifejezést különösen ismertté tette Kern század elején megjelent könyve, amely igen széles körben hatással volt a teológusokra (vö. Schütz 2,585).

Kern szerint a kenet annak a bűn ejtette sebekből való gyógyulási folyamatnak a betetőzője, amely előkészíti a hivőt az Isten látására. A szentség kegyelme szerinte a haláltusáját vívó kereszténytt segíti azzal, hogy előkészíti őt az örökkévalóságra. A zsinat nem akarta ennyire leszűkíteni a kifejezés értelmét, ami abból is látszik, hogy szerinte a közölt kegyelem felújítja a beteg bizalmát, és élete fontos fordulópontján kegyelmet ad, hogy könnyebben viselje a betegség alkalmatlanságait és fáradalmait. A kenet tehát nem úgy betetőzője a keresztény életnek, hogy eltörli az ideigvaló büntetések adósságát, és így a lelket olyan állapotba helyezi, mint a keresztség, azaz előkészíti a közvetlen Isten-látásra (vö. Schütz 2,585). A közölt kegyelem a beteget jelenlegi, egzisztenciális helyzetében, a betegségben érinti, erőt és kegyelmet nyújt ahhoz, hogy a betegséget, amellyel Isten meglátogatta, elviselje, és így elégtételt adjon előbbi bűneiért.

V. *A trentói zsinattól napjainkig*

A trentói zsinat tanítása nem változtatta meg a helyzetet egyik napról a másikra. Továbbra is a halálveszéllyel kapcsolatban emlegették a kenetet, és csak napjainkban értük el, hogy a betegek kenetét a betegeknek szánják. De ez is csak kezdet. Ennek a gyakorlatba való átültetése és több teológiai kérdés megoldása a jövő feladata.

A trentói zsinat tanításának első lelkipásztori alkalmazása a katekizmusban található (*Catechismus ex decreto Concilii Tridentini*, 1566); a katekizmus szerint a

kenet elhalasztása az élet utolsó perceire, amikor már semmi remény nincsen, súlyos bűn (2,6,9).

A központi kérdés, amely körül a legtöbb vita folyt, *a halálveszély* kérdése volt. A kenet a súlyos betegek szentsége. A kérdés az, hogy milyen súlyos betegnek, a halálhoz milyen közel lehet kiszolgáltatni a betegek kenetét. XV. Benedek szerint (*AAS* 13, 1921, 345) a halálveszély lehetősége és nem szükségképpen jelenléte a mérvadó. A pápa sürgette, hogy a betegség kezdetén szolgáltassák ki a betegek kenetét. XI. Piusz szerint (*AAS* 15, 1923, 105) nem szabad a kenettel a halálveszélyig várni, annak lehetősége elég ok, hogy a kenetet kiszolgáltassák.

A liturgikus mozgalom érdemei

A trentói zsinat a Szentlélek indítására az ősegyház hagyománya felé irányította a figyelmet. Az ősegyház kincseit az 1621-ben alapított maurinus bencés kongregáció tagjai (Mabillon, Montfaucon, Massuet, de la Rue, Archéry, Aubert) tárták föl, és a liturgikus mozgalom tette ismertté. E mozgalom elindítása jórészt Guéranger nevéhez fűződik, és a bencés apátságok voltak fő terjesztői (Solesmes, Maria-Laach, Klosterneuburg).

A hagyomány mélyebb ismerete arra késztette a liturgikus mozgalom tagjait, hogy az Útravalót tegyék meg ismét a haldoklók szentségének. Ennek eredménye lett, hogy a kenet visszanyerte önállóságát mint a betegek kenete. Nem kis mértékben segítette ezt a függetlenülést a gyógyulás folyamatának helyes megértése. A mai orvostudomány egyre nagyobb súlyt fektet az egész ember (és nemcsak a test vagy annak egyes részei) gyógyítására. Így az orvos gyógyító tevékenysége ugyanabba az irányba mutat, mint a betegek kenetéé: az ember talpra állítását célozza.

Az 1948-ban tartott vanves-i liturgikus kongresszus négy pont elfogadását sürgette a kenettel kapcsolatban: 1) Az utolsó kenet, amint azt a szertartás könyörgései bizonyítják, gyógyszere nemcsak a léleknek, hanem a testnek is. Ezért nem az utolsó szentség. amely csak az élet utolsó pillanatát érinti. 2) A szentség közölte gyógyulást nem úgy kell felfogni, mint valami csodát, amely a halálból visszarántja a beteget. A szentség hatékonysága a gyógyszeréhez hasonló, amely lassan megerősíti az arra még képes beteget. Ezért az « utolsó kenet » kifejezést át kell változtatni a « betegek kenete » elnevezésre. 3) Az utolsó kenet nem a haldoklók szentsége, amely mintegy befejezi az Egyház megszentelő tevékenységét a haldoklóval. Az utolsó szentség a szent Útravaló, az Egyház azzal erősíti meg a beteget utolsó órájában, és az Eucharisztiában az örök élet zálogát adja a hivőnek. Ezért kívánatos, hogy a kenetet, mint az ősegyházban, a szent Útravaló előtt kapja meg a beteg. 4) Kívánatos az is, hogy a lelkipásztorok sokkal szélesebb körben alkalmazzák a betegek kenetét (és ne csak a haldoklóknak szolgáltassák ki), amint ez az Egyház utasításaiból kitűnik, és elénk tárul magukból a liturgikus könyörgésekből is (vö. Didier, *L'Ami du Clergé* 78, 1968, 104).

Ezeket a pontokat tette magáévá a II. vatikáni zsinat: « Az 'utolsó kenet' vagy helyesebben 'a betegek kenete', nemcsak a halálveszélyben lévők szentsége. Ezért felvételére már az az idő is biztosan alkalmas, amikor a hivő élete betegség vagy öregség miatt kezd veszélybe jutni. A betegek kenetének és a szent útravalónak egymástól különálló szertartása mellé készíteni kell egy összefüggő szertartásmenetet is, amelyben a beteg megkenése a gyónás után és a szent útravaló fogadása előtt történjék » (*SC* 73-74). Ennek az utasításnak az eredménye a *Betegek kenete és a lelkipásztori betegellátás*

szertartása c. kiadvány, amelyben az előbb említett szertartásokat megtaláljuk. A fejlődés sok területen a helyes irányba halad, de még hosszú utat kell megtennie, amíg a mélyen meggyökeresedett helytelen szokásokat jó szokásokkal helyettesítik. Főleg lassúvá teszi ezt a folyamatot egy bizonyos félénkség, vagy inkább, így nevezhetnénk, merevség, amely túlságosan ragaszkodik a középkori gyakorlathoz, pedig ez egyáltalán nem található meg az ősegyházban.

Jelenlegi irányok

M. Schmaus professzor eléggé elterjedt munkája: *Katholische Dogmatik* (IV. I) a kenetet mint a halál megszentelésének szentségét emlegeti (*Die Letzte Ölung als Todesweihe*).

Grillmeier professzor nézeteit szintén egy eléggé ismert munkában fejtette ki, a II. vatikáni zsinat dokumentumainak a Herder-cég által kiadott és több nyelvre lefordított magyarázatában (*Commentary on the Documents of Vatican II*, H. Vorgrimler, 1967, I, 63k). Grillmeier professzor az előbb említett helyen az Egyház mint « Isten népe » fogalmát magyarázza. Megemlékezik az Egyházról mint ősszentségről, és megadja az egyes szentségek meghatározását. Szerinte a liturgikus konstitúció a kenettel kapcsolatban két teológiai irányt egyesített: Az egyik az előbb említett cikkében jelzett irány (39), amely a halál megszentelését és a test örökkévalóságra való előkészítését tekinti a kenet kegyelmének; a másik, amelyet szerinte P. Alszeghy cikke képvisel, a testi gyógyulást hangsúlyozza. A kenet a konstitúció szerint az Egyház segítsége a hivőnek, hogy a betegségen úrrá legyen. Ez a meghatározás önmagában jól hangzik, és összeegyeztethető a hagyománnyal. De a cikk írója újra meg újra a « betegek és haldoklók » szentségéről

beszél; így feltehető, hogy eszkatologikus értelemben magyarázza a kenet kegyelmét.

Dr. Cserháti József püspök igen kiegyensúlyozott munkájában ezt olvassuk a kenetről: « Ebben a vonatkozásban a kenetet úgy lehet felfogni, mint a földi közösségből az örök egyházba való átvezetés megerősítő és győzelmi jelét. Tehát joggal utolsó kenetről is lehetett beszélni. Az olaj a halálba készülő test kenetét is jelentette, vagyis mintegy a testnek a feltámadásban való átszellemesítésének és megdicsőítésének zálogát » (Cserháti 388).

Schmaus professzor teljesen eszkatologikus értelmezést ad a kenet szentségének, míg Cserháti püspök és Grillmeier professzor igyekeznek összehangolni a két hagyományt. Ez önmagában véve igen dicséretes törekvés, mert az Egyház mindig azon volt, hogy az egyes korok meglátásait beépítse tanításába. Ugyanakkor jelezni kellene, hogy az eszkatologikus értelmezés csak későbbi eredetű, nem minden ponton egyezik meg az ősegyház hagyományával és a szentségtan általános elveivel. Az összhang megteremtése és az eszkatologikus értelmezés kifejtése főleg a következő pontokban ütközik nehézségekbe: 1) A halálra való előkészület és a test előkészítése a dicsőségre csak a középkor elején merült föl a teológiában. 2) A test átszellemiesítése tetszetős gondolat lehet bizonyos filozófiai nézeteknek; de a bibliai hagyomány szerint Isten az embert üdvözíti, az örök élet, amely Isten fő adománya, az egész embert — test, lélek, szellem — átalakítja. 3) Ez az embert átalakító kegyelem nemcsak a kenet kegyelme; a keresztség adja az örök élet csíráját, ezt az életet az Oltáriszentség táplálja. 4) A kenet testi hatásait hangsúlyozó újabb tanulmányok soha nem beszélnek csak a test gyógyulásáról, hanem ezek is az egész embert tekintik. 5) A szentségek az embert zarándok útján segítik; itt a földön nyújtják Krisztus

kegyelmét, hogy a hivő egész életében, de főleg élete fordulópontjain Krisztus követője legyen. A betegek kenete a beteg hivőnek ajánlja föl Krisztus kegyelmét (ez persze nem jelenti azt, hogy a halálán levő betegnek nem lehet feladni); a hangsúly a *beteg* hivőn van, és a kenetet sokkal szélesebb területen kellene alkalmazni, mint a közelmúltban, hogy kifejthesse kegyelmi hatásait, amelyekről a következő fejezetben lesz szó.

HARMADIK RÉSZ

A BETEGEK KENETÉNEK TEOLÓGIÁJA

5. AZ ÚJ HELYZETBEN FELKÍNÁLT KEGYELEM

A szentségek a hivő embert élete főbb fordulópontjain segítik, és így az egész életét megszentelik (vö. *TKK* III/5, 43 és 59). Mindez nem automatikusan történik. Isten mindenkinek felajánlott és mindenki által elérhető kegyelme a szentség felvevőjének és kiszolgáltatójának közreműködésével lesz láthatóvá.

Mi a kegyelem?

Mivel a kegyelemtant a *TKK*-sorozat egy másik kötete tárgyalja, itt nem fejtjük ki a kegyelem mibenlétét, de még a szentségi kegyelemmel kapcsolatos problémákat sem részletezzük (lásd *TKK* III/5,78kk). Éppen csak a leglényegesebb szempontokra utalunk, hogy a betegek kenetének teológiáját megvilágíthassuk.

Természetesen a kegyelem misztérium, de ez nem jelenti azt, hogy teljesen megközelíthetetlen az értelem számára. A következőképpen érzékeltethetjük mivoltát: A kegyelem lényege az, hogy Isten bennünk lakik, megosztja velünk életét; ez az isteni életben való részesedés új, soha nem remélt lehetőségeket ad az embereknek.

Két rejtett buktatót fedezhetünk fel ebben a meghatározásban. Egyrészt úgy gondoljuk, hogy a kegyelmi élet valami egészen más valóság, mint az ember természetes élete. Az új élet a természetes élet alatt, fölött vagy mellett bontakozik ki. Kegyelemről hallva a misz-

tikusok látomásaira, a szentek csodáira gondolunk, mintha csak ezek lennének a kegyelem megnyilvánulásai. A mi mindennapi életünkben nincs semmi ezekhez hasonló, így nem is « érezzük » a kegyelem munkáját lelkünkben. A másik buktató: a kegyelmet úgy képzeljük el, mint valami ránk erőszakolt, ezért emberségünket és szabadságunkat korlátozó erőt. Valójában a kegyelem az emberi, a köznapi életben, minden feltűnés nélkül ér el minket, és annak ellenére, hogy « ráadás » (= Isten ingyenes ajándéka), szabadságunkat nem korlátozza, hanem éppen feltételezi: Isten felajánlja az életében való részesedést, és mi szabadon kitárulunk neki.

Karl Rahner a szentségekről írva ezt mondja a kegyelemről: « A kegyelem ott van mindannak a mélyén, amit a teremtett ember megtapasztal, cselekszik és elvisel, abban a folyamatban, amely igazán emberré faragja. Amikor valaki mosolyt vagy könnyeket lát, amikor valaki felelősséget vállal, kiáll az igazság mellett, legyőzi magában az önzést; amikor valaki a reménytelen helyzetben sem adja fel a reményt, és nem veszti el türelmét, hanem jókedvvel szembenéz a nap apró-cseprő bajaival, és még talán mosolyogni is tud a sok ostobaság láttán; amikor az ember a szíve mélyén elfojtja az ott megfogamzott gonosz gondolatokat, és nem engedi, hogy szavaiban kifejezésre jussanak, és így megfertőzzék környezetét; más szóval: amikor valaki úgy él, ahogy igazán élnie kellene és élni szeretne — önzetlenül és soha nem adva fel a jó győzelmébe vetett reményt —, mindez a kegyelem munkája. »

Mindennapi életünkben először a választ vesszük észre, nem is gondolva sokszor arra, hogy a kegyelemre válaszolunk. A kegyelem tehát ott van minden jó vágyunk és törekvésünk mélyén, és amikor úgy határozunk, hogy jobb és több emberré leszünk, a kegyelem hívására válaszolunk. Válaszunk lehet pozitív: ennek rúgója a

nemes és a jó kívánatossága (vonzása); vagy lehet negatív: amikor a gonosznak ellenállunk. Mindez természetesnek tűnik; nem látunk semmi különbséget a hivő és nem hivő között.

Ami az Isten hívását illeti, valóban nincs is különbség: Ő ugyanis mindenkit egyformán hív (kegyelme ott működik a nem keresztények, nem hivők szívében is); a különség a hívásra adott emberi válaszokban van. A hivő felismeri a kegyelmet mint Isten hívását, és kifejezésre juttatja vallásos életében azt a meggyőződését, hogy a személyes Isten hívására válaszol. A nem hivő úgy válaszol a kegyelem hívására, hogy követi lelkiismerete szavát (kifejezetten nem ismeri fel, hogy Isten hívja). A kegyelmet elutasíthatja a hivő is, a nem hivő is, amikor a jó helyett a rosszat választja és követi.

A kegyelem tehát az időben, a történelemben éri el az embert. Nem ragadja ki ebből a világból, hanem állandóan hívja, ösztönzi, és arra sarkallja, hogy győzze le a gonoszt, és biztosítsa a jó győzelmét. A hivő keresztény úgy válaszol a kegyelemre, hogy igyekszik átalakítani a világot Isten tervei szerint, elősegíti a békesség, az igazság és a nemesen emberi értékek kibontakozását. Jézus nem azt kérte az Atyától, hogy vegye ki tanítványait a világból, hanem hogy szentelje meg őket az igazságban. Amint az Atya a világba küldte a Fiút, ugyanúgy a Fiú is a világba küldi tanítványait (nem a világ*ból,* de a világ*ban* vannak), hogy « szentek legyenek az igazságban » (Jn 17,15-19).

A betegek kenetének kegyelmét tekintve a következőképpen írhatnánk le a kegyelemmel való együttműködést. A betegség, amely végső fokon a bűn következménye, előbb-utóbb eléri az embert. Ez a tény kellemetlen és rossz, ugyanakkor lehetőséget nyújt a betegnek arra, hogy úrrá legyen a betegségen, tehát hogy győzzön a rossz eme következménye felett. Ebben a küzdelemben segíti a be-

tegek keneténck kegyelme, hogy « talpra álljon ». Ennek a talpra állásnak részletes magyarázatát a következő fejezetben adjuk. Itt elég megemlítenünk, hogy a kifejezést biblikus értelemben használjuk, és az egész ember talpra állítását értjük rajta.

A kenet kegyelmét nem valami csodaszernek kell felfognunk, nem valami különleges hívásban kell keresnünk, hanem az Isten ama hívására adott válaszban, amely segít a betegség elleni küzdelemben, a beteg talpra állításában, tehát amely életünk egy sajátságos fordulópontján segít bennünket abban, hogy jobb, több, Isten elgondolása szerinti emberek legyünk. Mi is a betegség okozta fordulópont a hivő életében?

Mindenből kifosztottan

Az alábbi sorokban betegségen a súlyos betegek helyzetét értjük: ez a « fordulat » elgondolkoztatja az embert az élet értelméről. A súlyos betegség mintegy rákényszeríti az embert arra, hogy szembenézzen a végső kérdésekkel. A kenet kegyelme az ezekre adott válasz megfogalmazásában és kifejezésében van a nagybeteg segítségére.

Hogyan merül föl a kérdés? Kitűnően írja le ezt a helyzetet *A szentségek életértéke* (Dörnyei-Gergye-Csőgl; 226-227): « Biológiai életünkben elérkezik aztán egy pillanat, amikor sokkszerűen döbbenünk rá, mennyire senki vagyunk, tárgyak csupán. Ez az a pillanat, amelyben tudatossá válik bennünk: ki kell kopnunk ebből az életből. Szent Pál erre mondja, hogy mi felöltözni akarnánk, vagyis testileg is felvenni a valamivé válást: az istengyermeki, megdicsőült testet. A biológiai életerő végső megfogyatkozása döbbent rá arra, hogy most valami végleges levetkőztetés jön, emberileg visszavonhatatlannak látszó senkivé, tárggyá válás. Eddig is megvolt bennünk ez az érzés,

a kisebb betegségekben, sikertelenségekben, a nem sikerült emberi kapcsolatainkban, az öregedés megkezdődésében, de most, a halálos betegségben vagy a végső elaggás érzésében támad az emberre sokkoló hatással a pusztulás érzése ». Az elemi erővel rászakadt, az élet értelmét kereső kérdés több síkon érinti a beteget.

1. *A test súlya.* — A beteg új módon tapasztalja meg testét. P. Varga László SJ színes szavaival élve: eddig úgy ugrándozott, mint a fiatal csikó, most hirtelen megtorpan benne az öreg ló. A test eddig, ha nem is mindig 100 %-osan, engedelmeskedett a gondolkodó és élete értelmének irányt szabó belső embernek. Komoly betegség esetén a test felmondja a szolgálatot, és képtelen engedelmeskedni a belső parancsnak. Ez a tehetetlenség súlyos sebet ejt az ember büszkeségén, ugyanakkor szánalmat is kelt, mert nem kívánhat az embert többet az elgyöngült szervezettől. Ez a tehetetlenség a kétségbeesés szélére szoríthatja az embert, és úgy szemlélheti a betegséget, mint valami zsákutcát, ahonnan nincs már kiút. De helyzetét tekintheti úgy is — és erre sarkallja a hit —, mint lehetőséget: olyan új helyzetet, ahol a belső ember tehetségének megfelelően ragaszkodik a gyeplőhöz, és úrrá lesz a helyzeten. Ezzel is kimutatja, hogy az emberi élet több, mint egy egészséges vagy beteg test, és az igazi érték, a belső ember kerül a középpontba. Az egészség igen nagy ajándék; talán most tűnik fel igazán, hogy mekkora kincset képviselt; de a betegség nem jelenti mindennek a végét. Ebben a helyzetben is, lehetőségeinek megfelelően, úrrá lehet a belső ember. És talán egyik nagy gyümölcse ennek a megpróbáltatásnak az, hogy a beteg elfogadja fizikai elesettségét, és amennyire képes, türelemmel van önmaga iránt.

2. *Egyensúlyából kibillent világ.* — A beteg életében semmi sem történik úgy, mint azelőtt. A családtagok és jóbarátok jelenléte örömet és jó érzést támasztott benne. Most se utasítja vissza őket, de jelenlétüket vagy túl le-

ereszkedőnek tartja, vagy úgy érzi, hogy elhanyagolják. Jelenlétük sokszor zavarja, távollétük elkeseríti. Semmi sincs kedvére: eddigi kedvenc foglalatosságai, amelyek lekötötték figyelmét, többé nem érdeklik, vagy az bosszantja, hogy nincs ereje azok gyakorlására. Érdeklődése, munkája, alkotó ereje, amelyek eddig az életét kitöltötték, most valahogy kiestek, vagy ő esett ki belőlük. Kívülről nézi a világot, és annak is csak egy kis részét, amely beszorult a betegszobába. Sokszor még jobban leszűkül a kör: az ágyra, ahonnan egészséges korában friss erővel indult nap nap után hódító útjára, most pedig mind a fekvés, mind az ágyból való felkelés kellemetlen. Itt is segítségre szorul, mint mindenütt. A természet erőinek parancsoló és környezetét átalakító ember, akinek a megjelenése olyan parancsoló volt, most mindenben segítségre szorul, és alkotókedve teljesen eltűnt.

Ez a « másokra szorultság » szinte megszégyenítőnek tűnhet a beteg életében, és ha sokat tépelődik rajta, egyre mélyeb sebet ejt büszkeségén, sőt a kétségbeesés felé szorítja. Eddig is tapasztalta ezt a rászorultságot, de a közös munka, tervezés és együttműködés jó érzéssel töltötte el. Ha öröm érte, másokhoz fordult, hogy azokkal megosztva megduplázza örömét; ha bánat és sikertelenség érte, azt is megosztotta, hogy vigasztalást nyerjen azoktól, akik szeretik. A belső emberben felmerül ez a fény: a ember másokra szoruló és másokat segítő teremtménye az Istennek. Alázattal és türelemmel elfogadja mások szolgálatát nem mint neki járó viszonzást előbbi jótetteiért, hanem mint az emberi élet alkotóelemét. Ilyen az ember. Rászorul embertársaira, és csak így tudja egyensúlyban tartani az életét és az egész világot.

3. *Cserépedényben hordozott élet.* — Az ember eddig is tudatában volt végességének, annak, hogy ereje nagyon is korlátozott. De minden sikertelenség, kudarc vagy kisebb betegség után újra reménykedni kezdett. Sőt

nagyobb lendülettel dolgozott, és ez a nagy lendület előzte tőle azt a gondolatot, hogy valaha is meg kell majd állnia. A legszorultabb helyzeteiben is remélt a győzelemben. Most úgy érzi, hogy a győzelem kicsúszott a kezéből. Valami nálánál nagyobb hatalom erőterébe került, amely nemcsak vonzza, hanem fogva is tartja. Úgy tűnik számára saját élete, mint a szomjas vándor összefogott markában a víz — csak egy mozdulat és vége; kiloccsan és eltűnik. Eddig azoknak, akik senkinek tartották, minden erővel azt bizonyította, hogy ő valaki. Most a körülálló vigasztalása, hogy nincs mindennek vége, üresnek hangzik, vagy még rémítőbbnek. Valóban vége mindennek? Vagy van még remény a talpra állásra, és a zsákutca végén esetleg kijárat van?

Jézus is így — mint két marokba szorított éltető vizet — hordozta életét, és azt erőszakkal kioltották. Mindennek ellenére feltámadt. Az összefogott markunkban hordozott életvíz csak halvány képe annak a forrásnak, amely bennünk buzog Isten ajándékaként. A télen száraznak látszó ágakon tavasszal kipattannak a rügyek, és pár nap alatt a legszínpompásabb, erőtől duzzadó élet tárul a szemünk elé. A keresztségben nekünk adott élet ugyanígy kivirágozhat. Az ember élete szimbóluma a több életnek, amely Isten kegyelmi ajándéka Jézus Krisztusban, a mi Urunkban (vö. Róm 6,23).

Ezen a fontos fordulóponton a beteg lázadhat, és igazságtalansággal vádolhatja környezetét, a Teremtőt, önmagát pedig a kétségbeesés legmélyebb szakadékába űzheti tépelődéseivel. Ez a lázadás és ellenállás Isten és embertársai felé, az ember « rászorultságának » el nem fogadása az élet legnagyobb kísértése. Még itt is tovább lázadhat az ember, mondván, hogy még « akkor sem szolgálok »; ezzel elszakad mindentől, és teljesen önmagára marad, ami egyenlő a kárhozattal. Vagy a második Ádám példáját követve elfogadja sorsát —

« legyen meg a Te akaratod » — és ezzel a betegség új lehetőséget nyújt neki, kegyelem forrása lesz. Megadja magát Isten akaratának, elfogadja Istenre és embertársaira szorultságát, és ezzel győzelmet arat. Isten tervei szerint lesz emberré.

A fejezet elején említettük, hogy a betegségre adott válaszból ismerjük meg az Isten kegyelmét. A beteg a külső szétesés, az életből való kikopottság ellenére is úrrá akar lenni a helyzeten, élni akar. Ezt az élni akarást és a jó győzelmét mintegy összefoglalja, megerősíti és magáévá teszi az Egyház hitből fakadó imádsága a betegek kenetében. A küzdelem a talpra állításért megkezdődik akkor, amikor a betegség első jelei mutatkoznak. Az előbb említett gondolatok és tépelődések állandóan ott vannak a beteg képzeletvilágában. Ebbe a tapogatózó keresésbe és bizonytalanságba — ahol a fő kérdés az, hogy a jó vagy a rossz, az élet vagy a halál, a belső ember vagy a külső ellenség lesz a győztes — hoz világosságot, ad irányítást és erőt a betegek kenete. Ezért lényeges, hogy a betegség kezdetén kérjük, hogy a betegség egész folyamata alatt segítségünkre legyen ebben az új helyzetben a Szentlélek kegyelme.

6. A KENET KÖZÖSSÉGI ÉS KEGYELMI HATÁSAI

A betegek kenete, más és más hangsúllyal és formában, mindig jelen volt az Egyház életében. Ennek a Krisztus rendelte szertartásnak az értelmét igyekezett a teológia egyre világosabban kifejteni. Más szóval a szentség lényegét, amelyet Krisztus rendelt, és még a hivatalos egyházi tanítóhivatal sem változtathat meg, igyekezett az Egyház a liturgiában és a teológiai vizsgálódásokban az egyes korok embereivel közölni. Amint láttuk, a liturgia talán sokkal hűségesebben követte az eredeti hagyo-

mányt, mint a teológiai magyarázat. Az utóbbi sokkal inkább a kor szemüvegén át nézte és magyarázta a szimbólumot, míg az előbbi következetesebben hű maradt az eredeti hagyományhoz. Ez érthető, mert a teológia nem légüres térben mozog, elméleteket gyártva, hogy azokat aztán alkalmazza a gyakorlatban, hanem a meglevő, az életet tapasztaló ember reflexiója az élet értelméről a kinyilatkoztatás fényében.

Mit mond a mai teológia a betegek kenetéről? A kérdésre adott válaszunkat három alapra építjük: elsősorban a kinyilatkoztatás és a hivatalos egyházi tanítóhivatal döntéseire, másodszor a szentségtan ma elfogadott és kidolgozott elveire, végül egy harmadik alapra: az emberrel foglalkozó tudományok következtetéseire.

A szimbólum értelme

A kérdést előbbi kötetünkben (III/5,15) tárgyaltuk. Itt röviden a következő pontokat szeretnénk hagsúlyozni. A szimbólum mindig többet jelent és többet mond, mint ami a szemnek látszik. Három ember szemléli ugyanazt a rózsát. A kertésznek egyszerűen szép virág, és büszke rá, hogy ilyet nevelt. A kint sétáló embernek, aki az első alkalommal lát rózsát tavasszal, a tavasz és az azt követő nyár hírnöke. A szerelmesnek azt a szeretett személyt jeleníti meg, akitől kapta. Mi adja a többlet jelentést, a több értelmet? A rózsát szemlélő személy maga, aki valami rokonságot fedez fel a rózsa és a tavasz, a rózsa és a szeretett személy között. Nem azonos a személy és a rózsa; ugyanakkor alkalmas a belső élmény kifejezésére. És ezt a belső élményt semmi más, csak egy külső tárgy, vagy cselekmény tudja érzékeltetni.

Az Egyház szentségei is ilyen szimbólumok: jelképes cselekmények, amelyekben az Egyház kifejezi a hitét, és a szó szoros értelmében megvalósítja önmagát, azzá lesz,

aminek Krisztus rendelte, üdvösséget adó és üdvözítő közösséggé. Minden szimbólumnak ez a feladata: hogy kifejezze és megvalósítsa a belső élményt. A szerelmes rózsát ad, és ezzel kifejezi szeretetét, ugyanakkor megéli, megerősíti, mélyebb valósággá teszi a szívében élő szeretetet. Az Egyház a szentségi cselekményben nemcsak kifejezi hitét, hanem meg is valósítja önmagát, felajánlja és történéssé teszi az üdvösséget itt és most a szentséget felvevő ember számára. A szentségi jelek révén isteni (kegyelmi) történés valósul meg.

A fent említett kötetben kifejtettük azt is, hogy minden szentségi cselekményben a szimbolikus cselekmény és az azt kísérő imádság új és új módon kapcsolja a hivőt az egyházi közösséghez, és ez a kapcsolat (karakter vagy lelki ékesség) a szentségben kapott kegyelem szimbóluma. Az Úr Jézus a vizet választotta a keresztségben, hogy ezzel az új életet jelezze; a vele való egységet a szent Eucharisztia táplálja, amikor az Úr testét és vérét a lakomán kenyér és bor színe alatt magunkhoz veszük. A betegek keneténél az egyházi elöljáró meglátogatja a beteget, és megkeni olajjal, hogy ezzel a szentségi kegyelem hatására, a beteg talpra állítására utaljon. A külső cselekmény természetes jelentése nem egészen azonos a közölt kegyelemmel. A betegek kenete nem lehet egyszerűen testi gyógyulást célzó szertartás. De egy bizonyos folytatólagosság, rokonság és kapcsolat van a külső cselmény és a közölt kegyelem között. Amint a látogatás és a megkenés a beteg javát és talpra állítását jelzi, a kenet által közölt, az ember üdvösségét érintő kegyelem ugyanezt célozza. A rítus tehát hathatós jele a közölt kegyelemnek. Az alábbiakban ezt fogjuk kifejteni két pontban: 1. A kenet közösségi hatása, amit a szentségi cselekmény jelez, 2. a cselekmény által jelzett kegyelem mivolta.

A kenet alkalmazásának közösségi hatása

Maga az olajjal való megkenés sokrétű szimbólum. Mindenekelőtt az öröm és áldás jele. Jézus azt tanácsolta a böjtölőnek, hogy kenje meg fejét olajjal, nehogy szomorúnak lássék (Mt 6,17). Elismerés és megbecsülés jele is. Jézust magát is megkenték olajjal. Ő elfogadta azt (Mt 26,6-13; Lk 7,38), és szemére vetette a farizeusnak hanyagságát, mert nem részesítette ebben az elismerő gesztusban (Lk 7,46). A prófétákat, királyokat és papokat szintén olajjal kenték föl, ezzel jelezve hatalmukat és beosztásukat. Az olaj továbbá a gyógyulás és enyhülés szimbóluma. Az irgalmas szamaritánus olajjal és borral gyógyította a félholtra vert ember sebeit (Lk 10,25-37). Első missziós útjukon a tanítványok « olajjal megkenve sok beteget meggyógyítottak » (Mt 6,13). Szent Jakab szerint az egyházi elöljáró olajjal kenje meg a beteget (Jk 5,14). Napjainkban az olaj maga nem annyira szembetűnő a gyógyászatban, mert illatosító és más anyagokkal megváltoztatják természetes halmazállapotát. Ennek ellenére szinte minden gyógyító kenőcs alapanyaga az ásványi vagy növényi olaj.

Ezt az ősi szimbólumot, az olajjal való megkenést választotta az Egyház, hogy a Betegek Orvosának kegyelmét közvetítse a betegnek. A szimbólum természetes jelentése a gyógyulás, és ezt célozza vele az Egyház is (vö. *OUI* 75/a-b,76). A beteg gyógyulásán szorgoskodó hívek gyógyító tevékenységét mintegy jóváhagyja és összefoglalja.

Az olaj alkalmazása látogatás keretében történik. Ennek a látogatásnak is megvan a maga szimbolikus értelme. A mai kórházakban vagy még otthon is a betegápolást szakképzett személyzet végzi, így ha valaki a beteget meglátogatja, közvetlen célja nem kimondottan betegápolás. Ennek ellenére az ismerősök és jóbarátok meglátogatják a beteget, hogy a közöttük fennálló barátságot kifejezzék

és elmélyítsék. Főleg olyankor esik jól a betegnek, hogy gondolnak rá, amikor tehetetlenségét érzi. A jóbarátok részéről is a látogatás őszinte szeretet és barátság kifejezése. Ha ez a látogatás elmaradna, kettőzötten fájna a betegnek: egyrészt sajnálná barátja hűtlenségét, másrészt gyötörné az egyedüllét.

Az egyházi elöljáró feladata, hogy meglátogassa és megkenje a beteget. Az elöljáró Krisztust és a közösséget is képviseli. Az új szertartáskönyv sürgeti, hogy ne csak az ápolásban, hanem a betegek kenetének kiszolgáltatásában is vegyenek tevékeny részt a hívek: « Minden megkeresztelt ember vegye ki tehát a részét a kölcsönös szeretetszolgálatból Krisztus titokzatos testében; küzdjön a betegség ellen, szeresse a betegeket, működjék közre a betegek szentségének kiszolgáltatásánál! Ezek a szentségek ugyanis — a többi szentséghez hasonlóan — közösségi jellegűek, és ennek a jellegnek a lehetőség szerint ki kell domborodnia éppen a szertartásban is » (*OUI* 33).

Az egyházi elöjáró és a hívek a kenettel jelzik a talpra állást segítő kegyelmet, a látogatással pedig megerősítik a beteget, hogy sem a közösség, sem az Isten szerető gondoskodása nem hagyta el betegségében. A beteg elhagyatottságában érezhet arra kísértést, hogy hűtlenséggel vádolja Istent: amikor legjobban rászorult, nem jött a segítségére. Ezt a kísértést űzi el a látogatás, és biztosítja a beteget Isten szeretetéről. Jeruzsálemről szólva Izajás próféta a következő képpel fejezi ki Isten hűségét:

> Így panaszkodott Sion: « Elhagyott az Úr!
> Megfeledkezett rólam! »
> De megfeledkezhet-e csecsemőjéről az asszony?
> És megtagadhatja-e szeretetét méhe szülöttétől?
> S még ha az megfeledkeznék is:
> én akkor sem feledkezem meg rólad.
> Nézd, a tenyeremre rajzoltalak;
> falaid szemem előtt vannak szüntelen (Iz 49,15k).

A gyógyítás mellett ez a biztató és erősítő — bajban is magához ölelő — szeretet kifejezése a kenet közösségi hatása. Isten mindig velünk van; jóban-rosszban, egészségben és betegségben Istenhez tartozunk.

Több teológus a középkori hagyományt követve úgy vélekedik, hogy a kenet Jézus szenvedéséhez és halálához teszi hasonlóvá a beteg állapotát. Az ilyen magyarázat nincs egészen összhangban az evangélium szellemével. A szentségek az élő embert tekintik. A halálnak nincs szentsége. A betegség és szenvedés nem lehet a hivő célja; ugyanakkor eltűri, türelemmel viseli — bár keresi a gyógyulást is —, hogy valami nagyobb jót elérjen. Ezt a nagyobb jót kell hangsúlyoznunk, amikor a kenet hatásairól beszélünk.

A kifejező gesztus a megkenés és a látogatás. Említettük (III/5,15kk), hogy a szimbolikus cselekményben, az ünneplésben az ember összefoglalja életének szétszórt mozzanatait, és kinyilvánítja életének értelmét. A betegek kenetére alkalmazva azonnal nehézséget sejtünk; hiszen joggal kérdezheti valaki, hogyan lehet a betegséget « ünnepelni »? Nem a betegséget « ünnepli » a betegek kenete, hanem a gyógyulást, és a gyógyulásra irányuló és azt segítő sok törekvést foglalja össza a megkenésben és a hitből fakadó imádságban. A látogatás, amely mélyen érzett barátság kifejezője emberi vonalon, az Isten barátságát és hűségét szimbolizálja. Azét a barátságét, amely a keresztségben kezdődött, és most a betegségben sem hagyja el az embert.

« Mire van tehát a betegek olaja? Ez is állapotszentség, mint a házasság. Különleges kegyelmi áradással lehetővé teszi a karakterszentségek által adott élet folytatását egy másik, szintén egészen különleges életállapot tartamára. Azt az állapotot, amelyre Jézus a szent kenetet rendelte, így lehet nevezni: az életerő végső megfogyatkozása, az életből való végső kikopás, a biológiai

élet végső hanyatlása. Ennek idejére — mely tart a halálig vagy az újra talpra állásig — biztosít olyan különleges minőségű szentté tevő kegyelmet a betegek olaja, amelynek erejében érvényesülni tudnak ebben a nehéz életszakaszban a karakterszentségek kegyelmei » (Dörnyei 225).

A betegek kenete az élők szentsége. Nemcsak dogmatikai értelemben, vagyis hogy a kegyelem állapotában élőket megerősíti a kegyelemben, hanem úgy is, hogy az élő, vándorútját járó hivő különleges helyzetét tartja szem előtt, és a betegségben arra segíti, hogy Krisztus követője legyen. Ebben a törekvésében nincs egyedül, mert mellette áll hivők közössége, akik a Lélektől indítva azon igyekeznek, hogy felgyógyuljon, és ezt az igyekvést foglalja össze az Egyház hivatalos cselekménye a megkenésben és a hitből fakadó imádságban. Láttuk (III/5, 76kk), hogy milyen szoros a kapcsolat a szentségi cselekmény (*sacramentum*), a közösségi hatás (*sacramentum et res*) és a kegyelem (*res*) között. A szentségi cselekmény kifejezi az új kapcsolatot az egyházi közösséggel, és ez az új kapcsolat a jele annak a kegyelemnek, amelyet a szentség közöl. A betegek kenetére alkalmazva a jel — a látogatás és megkenés — jelzi, hogy a hívek gondoskodó és egészségéért aggódó szeretete veszi körül a beteget. Az új kapcsolat lényege Istentől jön, aki előbb szeretett minket, mint mi szerettük őt (1Jn 4,15). A hívek és egyházi elöljáró jelenléte biztosítja a beteget Isten hűségéről a betegségben is, és ez arra buzdítja, hogy kövesse Krisztus példáját, aki mindig, még a szenvedésben is hű maradt az Atya akaratához. Végül a közölt kegyelem, amelyet a szertartás és az egyházi közösséghez való új kapcsolat jelez: a beteg talpra állítása.

Egy megjegyzés kívánkozik ide. A szentségi cselekményt nem szabad leszűkíteni csak a megkenésre és az azt kísérő imádságra. Ez a legfontosabb, de ugyanakkor

az egész szertartás szimbolikus értelmű és a kegyelem kifejezője. Ha ezt szem előtt tartjuk, megvan a remény arra, hogy a kenet szentségének hatásait jobban megértjük, és valóban az élők szentségének fogjuk tekinteni. Nemcsak dogmatikai értelemben, hanem a szó köznapi értelmében is: a kenet az élő és élni akaró hivőt tartja szem előtt, és annak talpra állításáért könyörög. Erről a következő részben tárgyalunk.

7. A BETEGEK KENETÉNEK KEGYELMI HATÁSAI

Az egész embert érintő kegyelem

A történelmi áttekintésben láttuk, hogy a kenet közölte kegyelem lényegét és célját többféle módon magyarázták. Két véglet van: az egyik a testi gyógyulással, a másik a bűnbocsánattal azonosította a kenet hatását; mindegyik elvetendő . A szentségtan elfogadott elve szerint a szentségek kegyelme az embert földi életében érinti, és az egész embert (nem pedig kizárólagosan a testét vagy a lelkét) átalakítja, és Krisztushoz hasonlóvá teszi. Különösen világos ez az elv a két fő szentséggel kapcsolatban. A keresztség új életet ad, amely majd a feltámadásban (a test és lélek egységét, azaz az egész embert érintő eseményben) éri el teljes kibontakozását. « Aki nem vízből és (Szent)lélekből születik, az nem megy be az Isten országába » (Jn 3,5). Szent Pál ugyanezt tanítja: « A végtelenül irgalmas Isten azzal mutatta meg nagy szeretetét irántunk, hogy Krisztussal életre keltett minket (a keresztségben új életet adott), bűneinkben halottakat is — így kegyelemből kaptátok a megváltást » (Ef 2,5). A keresztségben itt és most történik az emberrel valami, ami egyformán fontos a test és a lélek számára, és ez a csodás történés átalakítja az egész embert. Az

Eucharisztiával kapcsolatban Jézus ezt mondja kafarnaumi beszédében: « Aki e kenyérből eszik, örökké él » (Jn 5, 51). Ennek az embert átalakító és krisztusivá tevő kegyelemnek a hatásai közvetlenül nem észlelhetők a földi életben.

Szent Tamás megjegyzi (*ST* III 69 3 ad 2), hogy a keresztségnek megvan az az ereje, hogy elvegye a jelen élet gyötrelmeit — éhség, szomjúság, betegség és halál —, de nem teszi ebben az életben, hanem midőn a feltámadáskor az igazak mindettől megszabadulnak, a keresztség fogja eredményezni ezt az átalakulást. A közbeeső időre Szent Pál egyrészt azt tanácsolja, hogy bátran nézzünk szembe az üldözésekkel és zaklatásokkal: ezeket « elviselitek az Isten igazságos ítéletének előjeleként, hogy majd méltók legyetek az Isten országára, hiszen szenvedtetek érte » (2 Tessz 1,5); másrészt azt sürgeti, hogy bizakodóan reménykedjünk, szakítva a világgal: « Várjuk reményünk boldog beteljesülését: a nagy Istennek és Üdvözítőnknek, Jézus Krisztusnak dicsőséges eljövetelét, aki önmagát adta értünk, hogy minden gonoszságtól megváltson, megtisztítson, és jótettekben buzgólkodó, választott népévé tegyen » (Tit 1,13k). A bennünk ható istengyermeki élet arra késztet, hogy elforduljunk a gonosztól, és átöleljük teljes szívvel azt, ami jó, és így a tökéletességben növekedve elérjük azt az időt, amikor teljesen és véglegesen átalakulunk: a romlandó magára ölti a romolhatatlanságot (vö. 1Kor 15,53).

Ennek az új életnek a jeleit látja a hivő ember az irgalmasság cselekedeteiben (Mt 25,31kk), a hegyi beszédben adott tanácsok követésében (Mt 5,1kk), a hívek életében (főleg amikor a hit, remény és szeretet erényeit gyakorolják), továbbá a csodás gyógyításokban, az Egyház életében és főleg szentségi cselekményeiben. Ez nem az új élet teljes, hanem nagyon is árnyékszerű megtapasztalása. A keresztség az emberben kegyelmi fókuszt

teremt, amelyet a többi szentségek felvétele és az erények gyakorlása egyre jobban táplál. Ennek a telítettségnek egy-egy halvány jele fel-felbukkan a hívek életében. (A vezetékben szállított áram csak akkor ad világosságot, ha azt a villanykörte ellenállásán átvezetjük. Ez nem zárja ki azt, hogy időnként a telítettség olyan fokot érjen el, hogy magából a vezetékből is kipattan egy szikra, jelezve, hogy világosságot sugárzó áramot hordoz). A békesség, egység, megértés megtapasztalása a jövőben várt beteljesülés jele. Ilyen jel az egészség visszaállítása, a gyógyulás is. A végső gyógyulásnak és talpra állásnak a jele. Bármennyire szerény és jelentéktelen is a jel, mégis nagyjelentőségű, mert a Krisztus szerezte kegyelem hordozója.

A szentségek jelzik a közölt kegyelmet. A keresztség új életet ad, eltörli az eredeti bűnt és az esetleg azt követő személyes bűnöket. Ezt jelzi a vízzel való leöntés vagy alámerítés. A betegek kenetével kapcsolatban, ha a megkenés és a hitből való imádság nem hoz is azonnali, szemmel látható javulást a beteg életében, a kegyelmi hatás minden kétséget kizáróan biztosítva van. Az Egyház szentségei nemcsak jelzik, hanem közvetítik is a jelzett kegyelmet.

Az új szertartáskönyv a trentói zsinat szavaival írja le a betegek kenetének kegyelmi hatásait: « Ez a szentség a Szentlélek kegyelmét adja a betegnek. Ez a kegyelem az egész embert segíti az üdvösségre, felszítja Istenbe vetett bizalmát, megerősíti a gonosz lélek kísértéseivel és a halálfélelemmel szemben úgy, hogy bajait nemcsak elviselni képes erős lélekkel, hanem azokat le is küzdheti, és így egészségét is visszaszerzi — ha ez lelkének üdvösségére válik. Ha szükséges, megadja a bűnök bocsánatát, és tökéletessé teszi a keresztény bűnbánatot » (*OUI* 6). Majd hozzáteszi, hogy a kegyelemközlő eszköz az olajjal való megkenés, főleg pedig a

beteg és az Egyház hitből fakadó imádsága (7). Ez a kettő közli azt a kegyelmet, amelyet Krisztus halála és feltámadása szerzett.

A megerősítés módja: gyógyulást hozó orvosság

Az orvos által rendelt gyógyszer nem csodás módon hat, és nem is közvetlenül eszközli a gyógyulást. A gyógyszert azért alkalmazza az orvos, hogy megteremtse a megfelelő és kedvező körülményeket a gyógyuláshoz: megerősíti a szívet, szabályozza más szervek működését, és így elősegíti, hogy az egész szervezet erőre kapjon.

A betegek keneténck hatékonysága ehhez hasonló. A betegség új helyzetet teremt a hivő életében; egyrészt veszélyezteti és próbára teszi üdvösségét, másrészt új lehetőséget ad arra, hogy üdvösségét megvalósítsa. A betegek kenetének kegyelme teremti meg az élet eme fontos fordulópontján azt a kedvező helyzetet, amelyben az istengyermeki élet újra erőre kap és tovább fejlődik. Ezért nem szabad a betegek kenetét az utolsó pillanatra halasztani, hanem a betegség kezdetén kell kérni, hogy mielőbb hatékony legyen. « Minden igyekezetünkkel azon legyünk tehát, hogy a szentséget felvegyék mindazok a hívek, akik betegségük vagy öregkoruk miatt súlyosan gyengélkednek » (*OUI* 8).

A következőkben ennek a « lelki orvosságnak » természetét fogjuk megvizsgálni.

1. *A szentkenet « erősítsen meg jóságosan »*

Erőt, szabadulást és talpra állást kér a hitből fakadó imádság, és ugyanezt jelzi a gyógyulást célzó megkenés. A kenet, mint minden szentség, természetfeletti kegyelmet közöl emberileg látható módon. A történelmi ada-

tok tanúsága szerint a betegek kenete nemcsak ezt a kegyelmet közölte, hanem annak tulajdonították a testet érintő gyógyulást is. A « talpra állítás » nemcsak a lelket, hanem a testet is érinti. Hogyan lehet ezt a kettőt, a természetfeletti kegyelmet és a testi gyógyulást, összeegyeztetni? A teológiai irodalomban felmerülő megoldások sokszor nagyon egyoldalúak voltak, és kizárták vagy az egyik, vagy a másik hatást.

P. Alszeghy Zoltán 1957-ben megjelent cikke fordulópontot jelent ebben a kérdésben. Egyrészt egyensúlyt teremtett a két véglet között, másrészt megvetette alapjait a további fejlődésnek, amely a kenet nyújtotta kegyelmet mint az egész ember élni akarását támogató segítséget szemléli. P. Alszeghy cikke első részében megvizsgálja a történelmi adatokat, és kimutatja, hogy az első századokban a kenet testi gyógyulást eredményező hatása sokkal inkább előtérben volt. A XII. századtól kezdve egyre inkább a lelki hatása domborodik ki. A trentói zsinat a testi gyógyulást mint « feltételes » hatást említi — ha a beteg javára válik, és Isten akaratával összeegyeztethető. Hogy a látszólagos ellentétet megoldja, P. Alszeghy felhívja a figyelmet a bibliai emberszemléletre. Ez nem ismeri a filozófia által bevezetett szétválasztást test és lélek között. A betegek kenete az egész embert érinti, anélkül, hogy akár a testet, akár a lelket kizárná, vagy az egyiket a másik rovására előnyben részesítené. A kenet kegyelme a beteg ember « szellemi, testi és lelki » (vö. 1Tessz 5,23) fakultásait érinti.

Ettől az egységtől elvonatkoztatva, ugyanakkor azt semmiképp nem tagadva, feltehető a kérdés, amely annyi vita tárgya volt: Amennyiben a testet érinti a kenet, azonosítható-e a testi hatás a klinikai gyógyulással? Mivel ez nem következik be mindig, ezért nem azonosítható. Mi tehát az a hatás, amely az ember testi fakultásait

érinti, tehát a kenet hatásai közé tartozik, de nem azonos a klinikai értelemben vett gyógyulással?

P. Alszeghy Szent Tamás nyomán érvel (*In IV Sent.* d. 23, q. 1, a 2). A betegség kedvetlenné, fáradttá és elernyedtté teszi az embert. Mint föntebb említettük, a betegségben az ember megtapasztalja a testét, és érzi tehetlenségét. Egy nagy beteg ezt így fejezte ki látogatóinak: « Imádkozzatok, amíg egészségesek vagytok, mert a betegségben még az imádság sem megy. » Ezt a tehetetlenséget, elernyedtséget, amely végső fokon az ősbűn következménye, az egész ember érzi. Ennek az ellenszere a betegek kenetének kegyelme. Megerősíti a beteget, a betegség ellenére is kedvező helyzetet igyekszik teremteni ahhoz, hogy helytálljon, és tovább élje istengyermeki életét. A bűn következtében értelmi képességünk elhomályosult, lassúvá, habozóvá lett, és nem ismeri fel az igazi jót. Akaratunk önzővé lett, és csak a saját kedvét, nem pedig az igazi és nagyobb jót keresi. Érzéki képességeink, amelyeknek az lenne a feladata, hogy a belső embert erősítsék és támogassák a jó elérésében, fellázadnak, és önzően csak a saját részletjavukat keresik. A támogatás helyett a belső ember ellen fordulnak azáltal, hogy visszariadnak minden áldozatvállalástól, és főleg a szenvedéstől (vö. *ST* I-II, q. 85, a 3).

A betegségben az ember egységét alkotó szellemi, lelki és testi fakultásai még jobban szétesnek, a széthúzás csak fokozódik, ami növeli az ember kétségbeesését és elernyedtségét. A betegek kenete úgy ellensúlyozza ezt, hogy felújítja az ember élni akarását, csökkenti a test ellenállását a belső ember ellen, és így lehetővé teszi, hogy a beteg ne adja föl a hitet, a reményt és a szeretetet. A kenet testet érintő hatása tehát elsősorban nem klinikai gyógyulás, hanem ennek az Isten tervezte egységnek megerősítése, és így az egész ember élni akarásának megsegítése.

Erre az alapra épül a napjainkban ismert teológiai irányzat, amely még jobban aláhúzza a kenet egész embert és így testét is érintő megerősítését, anélkül, hogy szem elől tévesztené a kegyelem természetfeletti voltát. Egyrészt az orvostudomány fejlődése, másrészt a szentségtanban a szimbólum mélyebb megértése segített abban, hogy Szent Jakab rövid leírását teljesebben felfogjuk (vö. Didier, *MD* 113,66).

A modern orvostudomány egyre jobban a beteget és nem annyira a betegséget kezeli. Elismerik, hogy az embernél, aki testből és lélekből álló egység, a két összetevő elem közötti kölcsönhatás nem kivétel, hanem szabály. A beteget nemcsak a gyógyszer, hanem a lelki békesség is segítheti, hogy meggyógyuljon. Ezt a lelki békességet adja meg a hit; a betegség elfogadása mint üdvösségre segítő és üdvösséget szolgáló alkalom. A betegek kenetében ez a hit nyer kifejezést, és ez megerősíti és megvigasztalja az egész embert, érintve szellemi, lelki és testi fakultásait (vö. Sesboüé 54).

A szentségtanban a szimbólum megértése nagyban elősegíti a szentség fogalmának és hatékonyságának megértését. A szimbólum mindig önmagán túlra utal, többet mond, mint ami a szemnek látszik, de ez a több soha nem semmisíti meg az első jelentést, amely a szemnek feltűnik. Jézus csodái jelezték Isten országának megvalósulását. A hivő ember számára az egész világ az Istenről beszél. Ebbe a bibliai szemléletbe beleillik a betegek kenete is, ahol a testen tapasztalható és látható talpra állítás a végső gyógyulás szimbóluma. Ez nem jelenti azt, hogy a gyógyulást a kenet mágikus eredményének tartjuk, hanem azt jelenti, hogy a kenetet kiszolgáltató hivő közösség megadja a gyógyulás teológiai és üdvtörténeti értelmezését. Azét a gyógyulását, amelyet közvetlenül talán az orvosi beavatkozás ért el, ugyanakkor a hivő

számára végső fokon az Isten ajándéka (vö. Ortemann 82-92).

A betegek kenetének kegyelme arra ad erőt, hogy az ember legyőzze a betegségben még súlyosabban megtapasztalt ernyedtséget, amely a bűn következménye és az embert átalakító istengyermeki élet ellenlábasa. A kegyelem megsegíti, hogy új helyzetében is betöltse természetfeletti hivatását; megerősíti szabadságát, hogy bizalmát, hitét és reményét az élő Istenbe helyezze, és mint Jézus Krisztus tette, az Atya kezébe ajánlja életét. Ez az Istenbe vetett bizalom megkönnyíti a beteg szenvedéseit, megerősíti élni akarását úgy, hogy az új és sokszor igen kellemetlen helyzetben is helytáll, és hű marad Krisztushoz. Ha a betegséget felépülés követi, ezt úgy tekinti, mint Isten ajándékát és a végső gyógyulás szimbólumát.

2. *A szentkenet « üdvözítsen téged »*

Ezt kéri a hivő közösség, amikor az egyház elöljárója és az őt követő hívek meglátogatják a beteget. A kenet kegyelme az egész embert érinti, de ennek az érintésnek egyetlen végső célja van, az Egyház Krisztus rendelte célja: hogy az embert üdvözítse. A szentségekben Krisztussal találkozunk az egyházi közösségben, és az egyházi közösséghez való kapcsolatunk elmélyülése a Krisztussal való barátságunk kifejezője. Ennek a barátságnak beteljesülése és végső megerősítése akkor történik majd, amikor Krisztussal színről színre találkozunk. Addig az egyházi közösségben, főleg a szentségek útján van alkalmunk ezt a barátságot elmélyíteni. Ne úgy képzeljük el az Egyházat, mint valami élettelen kegyelemközlő eszközt, hanem mint a hívek közösségét Krisztussal. Amikor a hivő új helyzetében, a betegségben, megtapasztalja tehetetlenségét és kiszolgáltatottságát, akkor kéri a betegek kenetét. A közösség és így Krisztus felé nyúl, és ezzel

a hitvallással elmélyíti és megerősíti kapcsolatát a közösséggel és barátságát Krisztussal. Nemcsak a beteg nyúl a közösség felé, hanem a közösség is magához öleli a beteget. A közösségnek ez a tevékenysége, amely az egyházi elöljáró és, ha lehetséges, a hívek látogatásában nyer kifejezést, biztosítja a beteget Isten mindig hűséges szeretetéről. Ez a találkozás az Isten és ember közötti barátság elmélyítése, más szóval az üdvösség megvalósítása.

Az előbbi pontban említettük, hogy az üdvösség az egész embert érinti. Az Egyház buzgón könyörög a beteg talpra állításáért és testi gyógyulásáért, mert az egészséget Isten ajándékának tekinti. Ennek ellenére soha nem téveszti szem elől a végső gyógyulást és talpra állítást, amely az ember üdvösségét megváltozhatatlanul biztosítja. Ha beteg életében elérkezett ez a pillanat, bizalommal ajánlja őt a szenvedő és megdicsőült Krisztusnak, hogy mint Ő tette, minden bajt és kísértést legyőzzön, és a halálban ne az Isten büntetését, hanem a hozzá vezető kaput lássa. Amikor az ember leginkább érzi a kísértést a kétségbeesésre — úgy érzi, hogy mindenki elhagyta —, akkor a kenet által közölt kegyelem megsegíti, hogy ezt a kísértést legyőzze, és megerősíti bizalmát és barátságát a közösséggel és Krisztussal. Így szenvedése nem a kétségbeesés, hanem a Krisztussal való szorosabb kapcsolat, vagyis az üdvösség forrása lesz.

3. *A szentkenet « szabadítson meg bűneidtől »*

A közösséggel való kapcsolat visszaállítása (visszafogadás) a bűnbocsánat jele volt az Egyházban. A közösséghez való tartozást viszont az Egyház mindig úgy tekintette, mint a kegyelem természetes, növekedését kiválóan biztosító és elősegítő talaját (vö. *TKK* III/5,86). Ez a közösséghez való tartozás és az abban való meggyökerezés kifejezést kap a kenet kiszolgáltatásakor az egyházi

elöljáró látogatásában, vagy a vele való találkozásban, akkor, amikor a hitből fakadó imádság kéri, hogy a beteg hivőben, bűneitől megszabadulva, nagyobb erőre kapjon a kegyelem. A kenet által közölt bűntől való szabadulás nem párhuzamos a keresztséggel vagy a bűnbánat szentségével. Ez abból is látszik, hogy az új szertartás külön kiemeli: « A pap gyóntassa meg a beteget, ha szükséges; lehetőleg még a szentkenet feladása előtt! Ha azonban a gyónás a szentkenet feladásakor történik, legyen a szertartás kezdetén » (*OUI* 66). A kenet által közölt kegyelem az eredeti és személyes bűnök okozta gyengeséget orvosolja. Ez a vélemény nem mond ellent a trentói zsinat tanításának a bűnbánat és kenet viszonyáról. A trentói zsinat az akkori helyzetet írta le ebben a tekintetben, és nem adott meghatározást (vö. Ortemann 78, Sesboüé 46k). A kenet kegyelme a betegnek a közösséggel és Krisztussal való kapcsolatát megerősíti, nem pedig visszaállítja (ez a bűnbánat szentségének a feladata). Annak ellenére, hogy a skolasztikusok szorosan összekapcsolták a bűnbánat és kenet szentségét, Szent Tamás tanítása szerint a kenet kegyelme az eredeti és személyes bűnök « utóhatásait » törli el; megszabadítja a beteget a bűn okozta erőtlenségtől és lelki gyengeségtől (vö. *Suppl* q. 30, a 1). (Ez nem zárja ki, hogy rendkívüli esetekben, amikor a betegnek nem volt alkalma, hogy súlyos bűneitől a bűnbánat szentségében megszabaduljon, a kenet kegyelme megszabadítsa tőlük — feltéve, hogy megfelelő bánata van —, és ugyanakkor a kenet természetének megfelelően megerősítse istengyermeki életét).

A kenet közölte kegyelem fő hatása tehát: a meglevő istengyermeki életet a betegség okozta új helyzetben erősíti.

ZÁRÓSZÓ

« Az Isten gondviselő terve az, hogy az ember keményen harcoljon minden betegség ellen, és testi egészségét is szorgalmas gonddal ápolja avégett, hogy a társadalomban és az Egyház közösségében feladatát teljesíthesse; de ugyanakkor arra is mindenkor készen kell állnia, hogy a világ üdvére kiegészítse azt, ami Krisztus szenvedéséből hiányzik, miközben sóvárogva várja a teremtett világ fölszabadulását Isten fiainak dicsőséges szabadságára (vö. Kol 1,24; Róm 8,19-21). »

« A betegek hivatása továbbá az Egyházban tanúságtételükkel figyelmeztetni felebarátaikat arra, hogy a lényeges és természetfeletti dolgokat el ne felejtsék, és megmutatni, hogy a halandó emberi élet Krisztus Urunk halálának és feltámadásának misztériuma által megváltásra szorul. »

« Nemcsak a betegnek kell küzdenie a betegség ellen, hanem az orvos és mindenki, aki a betegekkel bármi címen kapcsolatban áll, törekedjék mindent megtenni, megpróbálni és kikísérletezni, ami a betegek testi-lelki megkönnyebbülését elősegíti. Ezáltal Krisztus szavát teljesítik, aki megparancsolta, hogy a betegeket meglátogassák; és ezzel mintegy az egész embert rábízta a beteggondozókra, hogy fizikai eszközökkel és lelki erőforrásokkal egyaránt a betegek segítségére legyenek. »

(*OUI* 3-4)

FÜGGELÉK

A betegek látogatása

42. Krisztusnak és az Egyháznak a betegek iránti gondoskodásából és szeretetéből minden keresztény — körülményeinek megfelelően — vegye ki részét, mégpedig azzal, hogy szorgosan gondoskodjék a betegekről, látogassa és az Úrban erősítse meg őket, szükségeikben pedig testvéri segítséget nyújtson nekik.

43. Főként a plébánosok, és akikre a betegek gondozása van bízva, hitünk tanítása szerint magyarázzák meg nekik, mi az emberi betegség értelme az üdvösség misztériumában. Ezenfelül buzdítsák őket, hogy hívő lélekkel, tudatosan kapcsolódjanak a szenvedő Krisztushoz, betegségüket imádsággal szenteljék meg, és az imádságból merítsenek lelki erőt a fájdalmak elviselésére.

Ugyancsak az ő gondjuk, hogy a betegeket fokozatosan rávezessék az állapotuk szerinti gyakori jó gyónásra és áldozásra, és a szentkenet meg a szent útravaló idejekorán való vételére.

44. Buzdítsák a beteget, hogy imádkozzék akár magában, akár családja tagjaival vagy ápolóival! Az imádságot főként a Szentírásból merítsék, akár végigelmélkedve azt, ami Krisztusban és tetteiben megvilágítja az emberi gyöngeség misztériumát; akár pedig a zsoltárokból és más szövegekből véve a könyörgés formáját és érzelmi tartalmát. Kapjon a beteg kellő segítséget, hogy az imádságot helyesen végezze; sőt időnként a papok is szívesörömest imádkozzanak így velük!

45. A beteglátogató pap maga állíthat össze az alkalomnak megfelelő rövid igeliturgiát, és ezt közvetlen beszélgetéssel készítse elő. Isten igéjének olvasásához alkalmasan csatlakozzék könyörgés is akár a zsoltárokból, akár más imádságból vagy litániából; végül áldja meg a beteget, esetleg kézrátétel kíséretében!

A feltételes szentkenet

135. Ha kétséges, hogy él-e még a beteg, a pap ily módon adhatja fel a szentkenetet:

A beteghez érkezve, ha még van idő, ezt mondja előbb:

Hitünkből fakadó imádsággal könyörögjünk, és kérjük Urunkat N. testvérünkért, hogy őt irgalmasan meglátogassa, és a szentkenettel megkönnyebbítse!

Mind: Kérünk téged, hallgass meg minket.

És azonnal megkeni a beteget a szent olajjal, így módosítva a formulát:

Ha életben vagy, e szent kenet által
és nagy irgalmassága szerint
segítsen meg téged az Úr
a Szentlélek kegyelmével;

Mind: Ámen.

szabadítson meg bűneidtől,
üdvözítsen téged,
és erősítsen meg jóságosan!

Mind: Ámen.

Ha jónak látja, még hozzáadhat egy olyan imádságot, amely a beteg állapotának és körülményeinek a leginkább megfelel (243-246. *szám*).

136. Amikor csak a körülmények engedik, a bérmálás szertartását teljes egészében el kell végezni úgy, ahogyan a Bérmálás Szertartásrendjében le van írva. Sürgős esetben viszont így módosul a szertartás:

A pap ráteszi a kezét a betegre, és így szól:

Mindenható Isten, Urunknak, Jézus Krisztusnak Atyja!
Te szolgádnak (szolgálódnak) vízből és Szentlélekből
új életet adtál,
és megszabadítottad őt a bűntől.
Urunk, küldd le reá a Vigasztaló Szentlelket,
és add meg neki a bölcsesség és az értelem lelkét,
a jótanács és az erősség lelkét,
az isteni tudomány és a jámborság lelkét,
és töltsd el őt az istenfélelem lelkével!
Krisztus, a mi Urunk által.

A jelenlévők felelik: Ámen.

Ezután jobbkeze hüvelykujját krizmába mártja, majd pedig keresztet rajzol hüvelykujjával a bérmálandó homlokára, és mondja:

N., vedd a Szentlélek ajándékának jelét!

A megbérmált feleli, ha képes rá: Ámen.

A körülmények figyelembe vételével esetenkint hozzá lehet adni további részleteket is, akár a bérmálás szertartásának bevezető részéből, akár a befejezésből.

137. Végszükség esetén elegendő, ha a pap elvégzi a krizmával való megkenést, és mondja a szentség szövegét:

N., vedd a Szentlélek ajándékának jelét!

(*OUI*)

TARTALOMJEGYZÉK

Előző 5

Válagatott irodalom . 7

Rövidítések jegyzéke . 9

I. A BETEGSÉG ÉS AZ ÜDVÖSSÉG VISZONYA . 11

1. *A betegség értelmezése régen és ma* . 11
A betegség fogalma 11
A kórházak fejlődése és szerepe . 13
A beteg és környezete . . . 14
2. *Jézus és a betegek* 16
Az élő ember 19
A bűn és a betegség kapcsolata . 21
A csodás gyógyítások célja . . 27
Összefoglalás 31
3. *Az Ősegyház és a betegek* 33
Az Apostolok Cselekedetei 33
Szent Jakab levele 35
A krisztusi alapítás 40
Karizmatikus gyógyítás és szentségi kegyelem . 42

II. A BETEGEK KENETE AZ EGYHÁZ TÖRTÉNETÉBEN 47

4. *A történelmi fejlődés főbb állomásai* . 47
I. Az első századok gyakorlata . . 49
II. A karolingok reformja . . . 56
III. A skolasztikusok kora . . . 61
IV. A trentói zsinat tanítása . . . 67
V. A trentói zsinattól napjainkig . 70

III. A BETEGEK KENETÉNEK TEOLÓGIÁJA 77

5. *Az új helyzetben felkínált kegyelem* . 77
Mi a kegyelem? 77
Mindenből kifosztottan 80
6. *A kenet közösségi és kegyelmi hatásai* . 84
A szimbólum értelme 85
A kenet alkalmazásának közösségi hatása . 87
7. *A betegek kenetének kegyelmi hatásai* . . . 91
Az egész embert érintő kegyelem 91
A megerősítés módja: gyógyulást hozó orvosság . 93

Zárószó . 101

Függelék . 103

A betegek látogatása . . . 103
A feltételes szentkenet . . 104
Bérmálás halálveszély esetén . 105

TEOLÓGIAI KISKÖNYVTÁR

(Tervezett füzetek)

I. BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

*1. Bevezetés a teológiába
2. Ismeretelméleti bevezetés
*3. Vallásbölcseleti bevezetés.
*4. A kinyilatkoztatás teológiája
*5. A kinyilatkoztatás kritikája
*6. Bevezetés a szentírástudományba
*7. Mai teológusok 1 (H. de Lubac — Y. Congar)
8-9. Mai teológusok 2-3

II. ÜDVÖSSÉGÜNK ISTENE

1. Isten léte
*2. Egy az Isten
*3. A Szentháromság
*4-5. Krisztus
6. A teremtő Isten

III. ISTEN NÉPE: AZ EGYHÁZ

1. Az Egyház mivolta
2. Az Egyház történetisége
3. Az Egyház liturgikus élete
*4. Egyházjog és teológia
*5. Szentségek — keresztség, bérmálás
*6. Az eukarisztia
*7. A gyónás
*8. A betegek kenete
9. A papi rend
10. A házasság
*11. Ökumenizmus

IV. ISTEN MŰVE: EMBER ÉS VILÁG

1. Az anyagi világ
2-3. Az ember a bölcseletben
4. Az ember társadalma
5. Az ember a hit fényében
6-7. Az erkölcsi élet
8. Keresztény lelkiség
9. Az ember jövője

AZ EDDIG MEGJELENT FÜZETEK SZERZŐI

ALSZEGHY ZOLTÁN, jezsuita, teológiaprofesszor a Pápai Gergely Egyetemen: I/1 *Bevezetés a teológiába*; III/7 *A gyónás.*

R.P. Zoltán Alszeghy
Piazza della Pilotta, 4.
I - 00187 Roma
Italia

BABOS ISTVÁN, jezsuita, teológiaprofesszor a Fordham Egyetemen: III/5 *A szentségek általában, keresztség és bérmálás*; III/8 *A betegek kenete.*

Rev. Stephen Babos
Fordham University
Bronx, N.Y. 10458
U.S.A.

BÉKÉS GELLÉRT, bencés, teológiaprofesszor a Pápai Szent Anzelm Egyetemen: III/11 *Ökumenizmus.*

R.P. Gerardo Békés
Piazza Cavalieri di Malta, 5
I - 00153 Roma
Italia

FARKASFALVY DÉNES, ciszterci, teológus és matematikus, egyetemi tanár és középiskolai igazgató: I/6 *Bevezetés a szentírástudományba.*

HARDY GILBERT, ciszterci, a bölcseleti tanszék vezetője a dallasi katolikus egyetemen: I/3 *Vallásbölcseleti bevezetés.*

KERESZTY RÓKUS, ciszterci teológiaprofesszor a dallasi katolikus egyetemen: II/4-5 *Krisztus.*

A három ciszterci atya címe:

Route 2, Box 1
Irving, Texas 75062
U.S.A.

HORVÁTH TIBOR, jezsuita, professzor a Torontói Teológiai Főiskolán: I/4 *A kinyilatkoztatás teológiája*; I/5 *A kinyilatkoztatás kritikája.*

Rev. Tibor Horváth
Regis College
15 St. Mary Street
Toronto, Ont. M4Y 2R5
Canada

MEHRLE TAMÁS, domonkos, teológiaprofesszor a Fribourg-i Katolikus Egyetemen: II/2 *Egy az Isten.*

R.P. Thomas Mehrle
Place Georges Python 1.
CH - 1700 Fribourg
Svájc — Suisse

NEMESHEGYI PÉTER, jezsuita, a Sophia Egyetem teológiai karának dékánja és professzora: II/3 *A Szentháromság*; III/6 *Az Eukarisztia.*

Rev. Peter Nemeshegyi
2-191 Sekimachi, Nerima-ku
Tokyo (177)
Japan

ŐRSY LÁSZLÓ, jezsuita, kánonjogprofesszor az Amerikai Katolikus Egyetemen: III/4 *Egyházjog és teológia.*

Rev. Ladislas Őrsy
Catholic University, Curley Hall, Box 63
Washington, D.C. 20064
U.S.A.

SZABÓ FERENC, jezsuita, a Vatikáni Rádió magyar osztályának vezetője: I/7 *Mai teológusok I.*

R.P. Ferenc Szabó
Via dei Penitenzieri, 20
I - 00193 Roma
Italia

A Teológiai Kiskönyvtár a következő címen rendelhető meg:

Nagy Ferenc — Szabó Ferenc
Via dei Penitenzieri, 20
I - 00193 Roma

BABOS ISTVÁN SJ

1928-ban Vágkirályfán (Pozsony megyében) született. A pécsi Pius Gimnáziumban érettségizett 1948-ban, és ugyanabban az évben belépett a Jézus Társaságába. A szegedi szemináriumban, majd magánúton és végül az angliai Heythrop Kollégiumban végezte filozófiai, illetve teológiai tanulmányait. 1958-ban szentelték pappá. Egy évig káplán volt a torontói magyar plébánián. 1961 óta New Yorkban a Fordham Egyetemen teológiát tanít, kivéve azt a két évet, amelyet a kanadai Ottawában töltött, hogy befejezze doktori disszertációját: *The Bishops and Episcopal Collegiality in post Vatican I Theology (1870-1892).* Fő érdeklődési területe a szentségtan. Cikkei jelentek meg a *Szolgálat*ban. Három füzetet is tett közzé a szentségek értelmezéséről: *A keresztség — újjászületésünk szentsége* (1974), *A betegek kenete — az élni akarás szentsége* (1975 és *A szentségek* (1977).